

ԳԼՈՒԽ 5 ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԵՎ ԱՌՑԻԱԼԱԿԱՆ ՆԿԱՏԱՌՈՒՄՆԵՐ

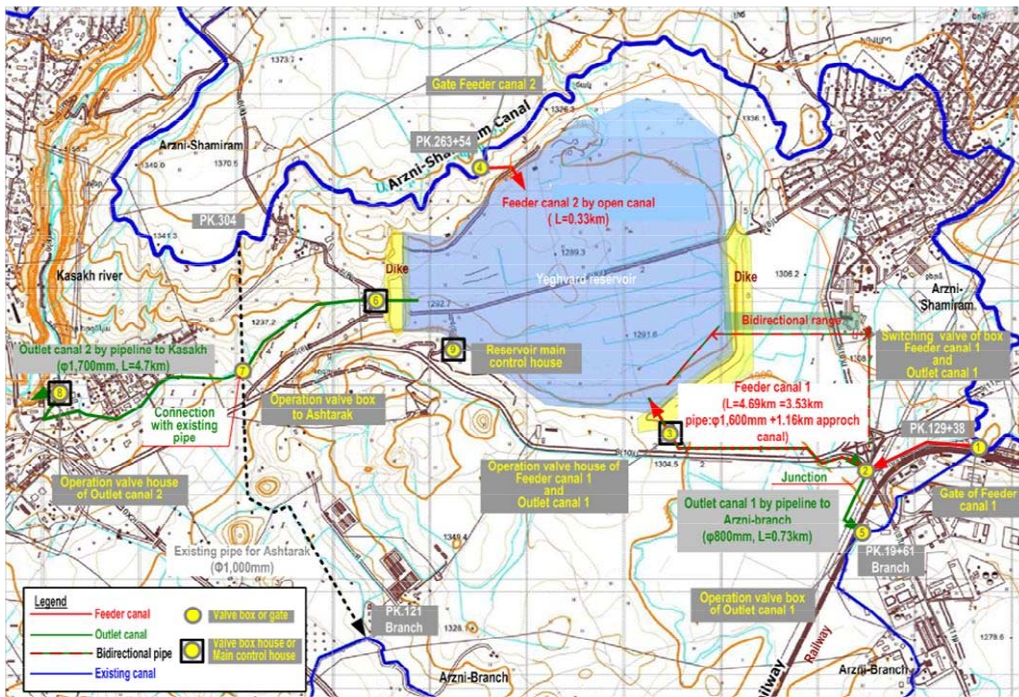
5-1 Շրջակա միջավայրի և սոցիալական նկատառումներ

5-1-1 Ծրագրի բաղադրիչներ

Աղյուսակ 5-1-1.1-ում ներկայացված են առաջարկվող ջրամբարի և ջրանցքների կառուցվածքն ու մասշտաբը: Բացի այդ, նկար 5-1-1.1-ում ներկայացված է այդ կառուցվածքների տեղադրությունը: Ինչ վերաբերում է բաց ջրանցքին, ջրանցքի կառավարման համար ջրանցքի երկու կողմից էլ պետք է ապահովվի 5մ լայնություն¹: Բոլոր խողովակաշարերում կօգտագործվեն պողպատե խողովակներ, սակայն խողովակի ներքին ճնշման դեկավարման փականի կարիք չկա: Այնուամենայնիվ, դեպի Քասախ գետ ջրթողը դեկավարելու համար նախատեսվում է տեղադրել դեկավարման փական և էներգիայի կլանիչ:

Աղյուսակ 5-1-1.1 Կառուցվածքների ընդհանուր նկարագիրը

Կառուցվածք	Մասշտաբը	Տեղադրությունը
Ջրամբար	Տարողությունը՝ 94,000,000 մ ³ (94 մլն. մ ³) Պատվարի կատարի լայնքը՝ 8մ Ջրամբարի հայելու մակերեսը՝ 808հա Ջրամբարի մակերեսը՝ մոտ 796հա	Եղվարդի ջրամբար
Մուտքող ջրանցք 1 (խողովակաշար)	Երկարությունը՝ 4.4կմ Պողպատե խողովակ՝ $\phi 1,600$ մմ	Այս ջրանցքով իրականացվում է ջրառ Արզնի-Շամիրամ ջրանցքից դեպի Եղվարդի ջրամբար:
Մուտքող ջրանցք 2 (բաց ջրանցք)	Երկարությունը՝ 0.23կմ Բետոն լայնությունը՝ 4մ	Այս ջրանցքով իրականացվում է ջրառ Արզնի-Շամիրամ ջրանցքից դեպի Եղվարդի ջրամբար:
Ջրթող ջրանցք 1 (խողովակաշար)	Երկարությունը՝ 0.73կմ Պողպատե խողովակ՝ $\phi 1,200$ մմ	Այս ջրանցքով իրականացվում է պահեստավորված ջրի ջրթող դեպի Արզնի ճյուղ ջրանցք:
Ջրթող ջրանցք 2 (խողովակաշար)	Երկարությունը՝ 4.7կմ Պողպատե խողովակ՝ $\phi 1,700$ մմ	Այս ջրանցքով իրականացվում է պահեստավորված ջրի ջրթող Պատվար 1-ից դեպի Աշտարակի առկա խողովակաշար և Քասախ գետ:

Նկար 5-1-1.1 Առաջարկվող Ծրագրի բաղադրիչները

Բացի վերոնշյալ հիմնական կառույցների շինարարությունը, կիրականացվի նաև գոյություն ունեցող ջրանցքների (Արզնի-Շամիրամ ջրանցք, Ստորին Հրազդան ջրանցք,

¹ Ջրանցքի կառավարման համար նախատեսվող տարածքը կոչվում է «պահպանման գոտի», որը պետք է ապահովվի ջրանցք կառուցելու դեպքում

Արզնի ճյուղ ջրանցք, Շահ-արխ ջրանցք, Ներքին Ակնալիճ ջրանցք, Վերին Ակնալիճ ջրանցք) վերանորոգում և թարմացում: Ավելին, Ծրագրի արդյունքում գործածությունից կհանվեն առկա պոմպակայանն ու խորքային հորերը, քազի անցում կկատարվի մեխանիկական ոռոգման համակարգից ինքնահոս ոռոգման համակարգի: Ոռոգման համակարգի վերանորոգման բովանդակությունն ու մասշտաբները ներկայացված են աղյուսակ 5-1-1.2: Նշենք, որ բաց ջրանցքների ավերից ջրի արտահոսքի որևէ դեպք չի գրանցվել Հայաստանում:

Աղյուսակ 5-1-1.2 Ոռոգման ջրանցքների համակարգի վերանորոգման պլան

Կառույցի անվանումը	Վերանորոգման ընդհանուր նկարագիրը
Արզնի-Շամիրամ	<ul style="list-style-type: none"> L=5.5կմ (ՊԿ20-ից ՊԿ45, ՊԿ70-ից ՊԿ90 և ՊԿ95-ից ՊԿ105) Բետոնե պանելների հեռացում և երեսպատում բետոնով
Ստորին Հրազդան 2-րդ հերթ, ՄԿ-ից ՊԿ219	<ul style="list-style-type: none"> L=17.8կմ (ՊԿ10-ից ՊԿ188) Բետոնի ավելացում կողապատերի բարձրացման համար L=մոտ 5կմ, Φ400մմ խողովակաշար (ՊԿ16) կտեղադրվի Վերին Ակնալիճի ուղղությամբ L=մոտ 6կմ, Φ1000մմ խողովակաշար (ՊԿ188) կտեղադրվի Ներքին Ակնալիճի ուղղությամբ
Ակնալիճ Պ/Կ	<ul style="list-style-type: none"> Վերացում (պոմպակայանի ներսի 4 պոմպ, դրսի 3 պոմպ)
Մեծամոր Պ/Կ	<ul style="list-style-type: none"> Վերացում (պոմպակայանի ներսի 4 պոմպ)
Ռանչպար Պ/Կ 1	<ul style="list-style-type: none"> Վերացում (պոմպակայանի ներսի 4 պոմպ)
Ռանչպար Պ/Կ 2	<ul style="list-style-type: none"> Վերացում (պոմպակայանի ներսի 4 պոմպ)
Արզնի ճյուղ	<ul style="list-style-type: none"> L=2.3կմ (ՄԿ-ից ՊԿ23) Ներկայիս ջրանցքի հեռացում և երեսպատում բետոնով և/կամ գործարանային բետոնե ջրանցքի տեղադրում Ջրարգելակների փոխարինում
Արզնի ճյուղ, ՊԿ120-ից ՎԿ (ՊԿ165+19).	<ul style="list-style-type: none"> L=3.7կմ (ՊԿ120-ից ՊԿ152 և ՊԿ161-ից ՊԿ165+19) Ներկայիս ջրանցքի հեռացում և երեսպատում բետոնով և/կամ գործարանային բետոնե ջրանցքի տեղադրում Ջրարգելակների և ակվեդուկների փոխարինում
Տկահան ջրանցք, ՄԿ-ից ՊԿ130	<ul style="list-style-type: none"> L=5.9կմ (ՊԿ71-ից ՊԿ130) Ներկայիս ջրանցքի հեռացում և երեսպատում բետոնով և/կամ գործարանային բետոնե ջրանցքի տեղադրում Ջրարգելակների և ակվեդուկների փոխարինում
Շահ-արխ ջրանցք, ՄԿ-ից ՊԿ118	<ul style="list-style-type: none"> L=8.0կմ (ՄԿ-ից ՊԿ31, ՊԿ69-ից ՊԿ118) Ներկայիս ջրանցքի հեռացում և երեսպատում բետոնով և/կամ գործարանային բետոնե ջրանցքի տեղադրում Ջրարգելակների փոխարինում
Ներքին Ակնալիճ ջրանցք	<ul style="list-style-type: none"> Քասախ գետում ներթողի կառուցում Ջրարգելակների փոխարինում
Վերին Ակնալիճ ջրանցք, ՄԿ-ից ՊԿ104	<ul style="list-style-type: none"> L=10.4կմ (ՄԿ-ից ՊԿ104) Ներկայիս ջրանցքի փոխարինում բետոնե կիսախողովակային ջրանցքով Ջրարգելակների և ակվեդուկների փոխարինում
Մեծամոր ջրանցք	<ul style="list-style-type: none"> Վերանորոգման աշխատանքներ չկան

5-1-2 Ծրագրի տարածքի ընդհանուր պայմանները

5-1-2-1 Եղվարդի ջրամբարի և առաջարկվող ջրանցքների շուրջ ներկայիս իրավիճակը

Ինչպես ներկայացված է նկար 5-1-1.1-ում, Ծրագրի համար առաջարկվում է չորս (4) ջրանցք: Եղվարդի ջրամբարի և առաջարկվող ջրանցքների շուրջ իրավիճակը ներկայացված է ստորև:

(1) Ջրամբարի ավազան

Ջրամբարի տարածքի հողամասերը պետական, համայնքային և մասնավոր են: Հիմնականում հողամասերը պատկանում են Եղվարդ համայնքին (քաղաքին) և Նոր Երզնկա համայնքին: Հյուսիսային մասի հողերը գյուղատնտեսական նշանակության են, քանի որ դրանք մոտ են Արզնի-Շամիրամ ջրանցքին, իսկ ջրամբարի արևմտյան և հարավային մասերն օգտագործվում են որպես գյուղատնտեսական և արոտավայրային հողեր: Որոշ մասերում հողամասերը պիտանի չեն, քանի որ հողի բերրի շերտն արդեն հանվել է և հողամասերը չեն մշակվում: 2016թ. ապրիլի դրությամբ Ջրամբարի ավազանի տարածքում նույնականացվել է 53 մշակվող հողամաս: Ջրամբարի ավազանի տարածքը լուսաբանող նկարները ներկայացված են նկար 5-1-2.1-ում և նկար 5-1-2.2-ում:

Նկար 5-1-2.1 Եղվարդի ջրամբարի տեսքը

Նկար 5-1-2.2 Ցորենի դաշտ Ջրամբարի տարածքում

(2) Մնուցող ջրանցք 1 և ջրթող ջրանցք 1

Մնուցող ջրանցք 1-ն ու ջրթող ջրանցք 1-ը կլինեն խողովակաշարեր և կգտնվեն Ջրամբարի հարավ-արևելքում: Մնուցող ջրանցք 1-ով նախատեսվում է Արզնի-Շամիրամ ջրանցքի ջուրն ուղղել դեպի Ջրամբար: Առաջարկվող ջրանցքի ծրագիծն անցնում է ճանապարհի երկայնքով և շրջապատված է գյուղատնտեսական նշանակության հողամասերով, ինչպես ներկայացված է նկար 5-1-2.3-ում: Ինչպես ներկայացված է նկար 5-1-2.4-ում, Ջրթող ջրանցք 1-ը կկառուցվի երկաթգծի երկայնքով, որով նախատեսվում է Ջրամբարի ջուրն ուղղել դեպի Արզնի ճյուղ ջրանցք: Ջրթող ջրանցք 1-ի և մնուցող ջրանցք 1-ի հատման մասում, տարվա եղանակից կախված, փականի միջոցով կիրականացվի ջրի հոսքի ուղղության փոփոխում: Ջրի ամբարման սեզոնին (մարտից մինչև մայիս) ջրի հոսքի ուղղությունը կլինի Մնուցող ջրանցք 1-ից դեպի Ջրամբար, իսկ ոռոգման սեզոնին Ջրամբարից դեպի Մնուցող Ջրանցք 1:

Մնուցող ջրանցք 1-ի առաջարկվող ծրագիծը H4 ճանապարհի հետ հատման վայրում

Դեպի Երևան H4 ճանապարհ

Նկար 5-1-2.3 Մնուցող ջրանցք 1-ի առաջարկվող ծրագիծը

Երկաթգիծ

Դեպի Երևան H4 ճանապարհ

Ջրթող ջրանցք 1-ի առաջարկվող ծրագիծը

Նկար 5-1-2.4 Ջրթող ջրանցք 1-ի առաջարկվող ծրագիծը

(3) Մնուցող ջրանցք 2

Մնուցող ջրանցք-2-ը կլինի բաց ջրանցք, որը ջրառ կիրականացնի Արզնի-Շամիրամ ջրանցքից դեպի Ջրամբար: Շինարարության համար առաջարկվող վայրը խոտածածկ է (տես նկար 5-1-2.5-ը), որը գտնվում է Ջրամբարի հյուսիսային մասում:

Նկար 5-1-2.5 Մնուցող ջրանցք 2-ի առաջարկվող ծրագիծը

(4) Ջրթող ջրանցք 2

Ջրթող ջրանցք 2-ը կլինի խողովակաչար՝ նախկին ջրագծի երկայնքով (տես նկար 5-1-2.6-ը): Առաջարկվող ջրթող ջրանցք 2-ով ջրթող կիրականացվի ջրամբարից դեպի Աշտարակի առկա խողովակաչար և Քասախ գետ: Առաջարկվող ծրագիծը բնական հոսանքի երկայնքով է, որտեղ ջրի հոսք է դիտվում միայն վաղ գարնանն ու ոռոգման սեզոնի ընթացքում:

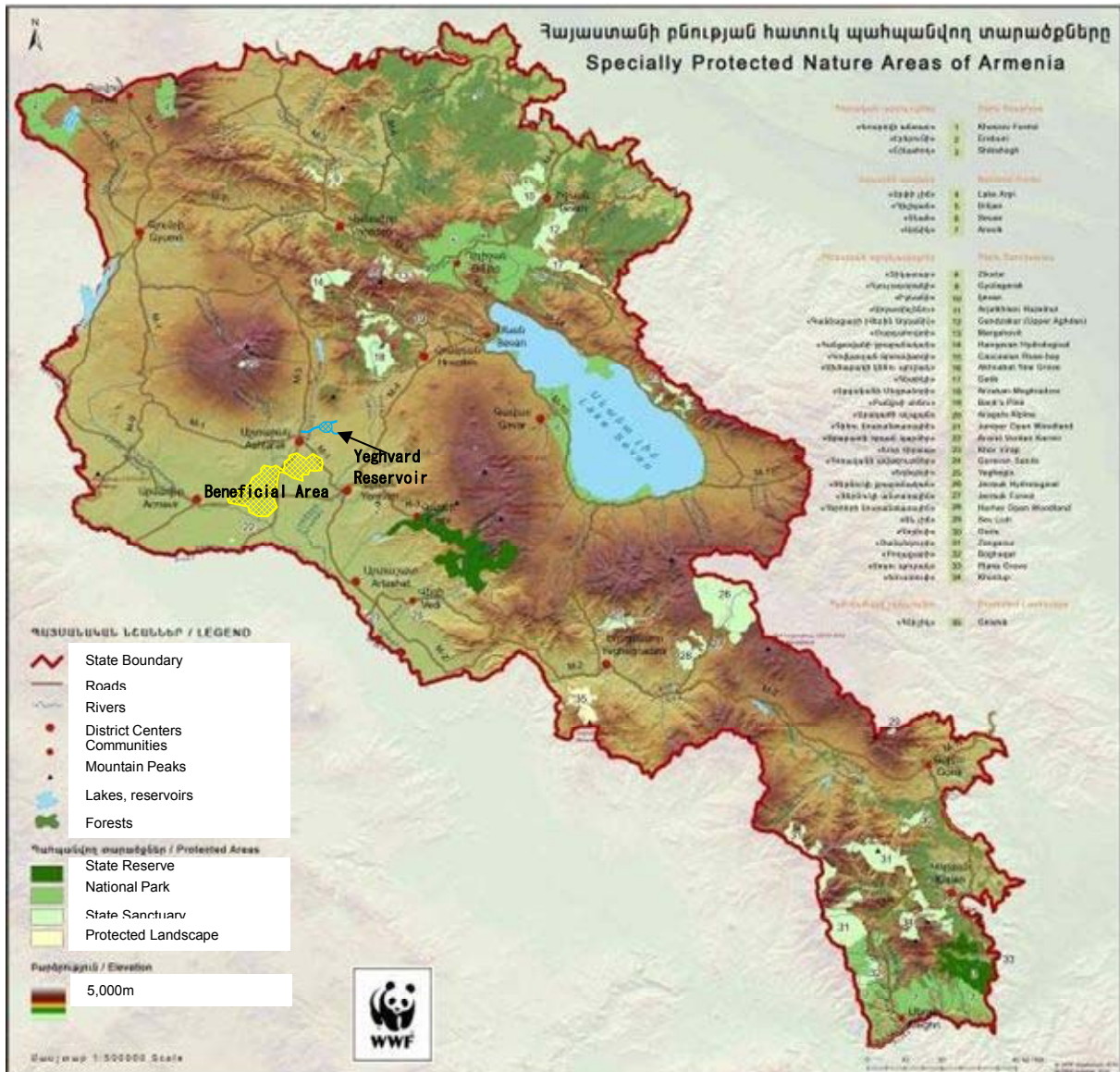

Նկար 5-1-2.6 Ջրթող ջրանցք 2-ի առաջարկվող ծրագիծը

5-1-2-2 Բնական պայմաններ

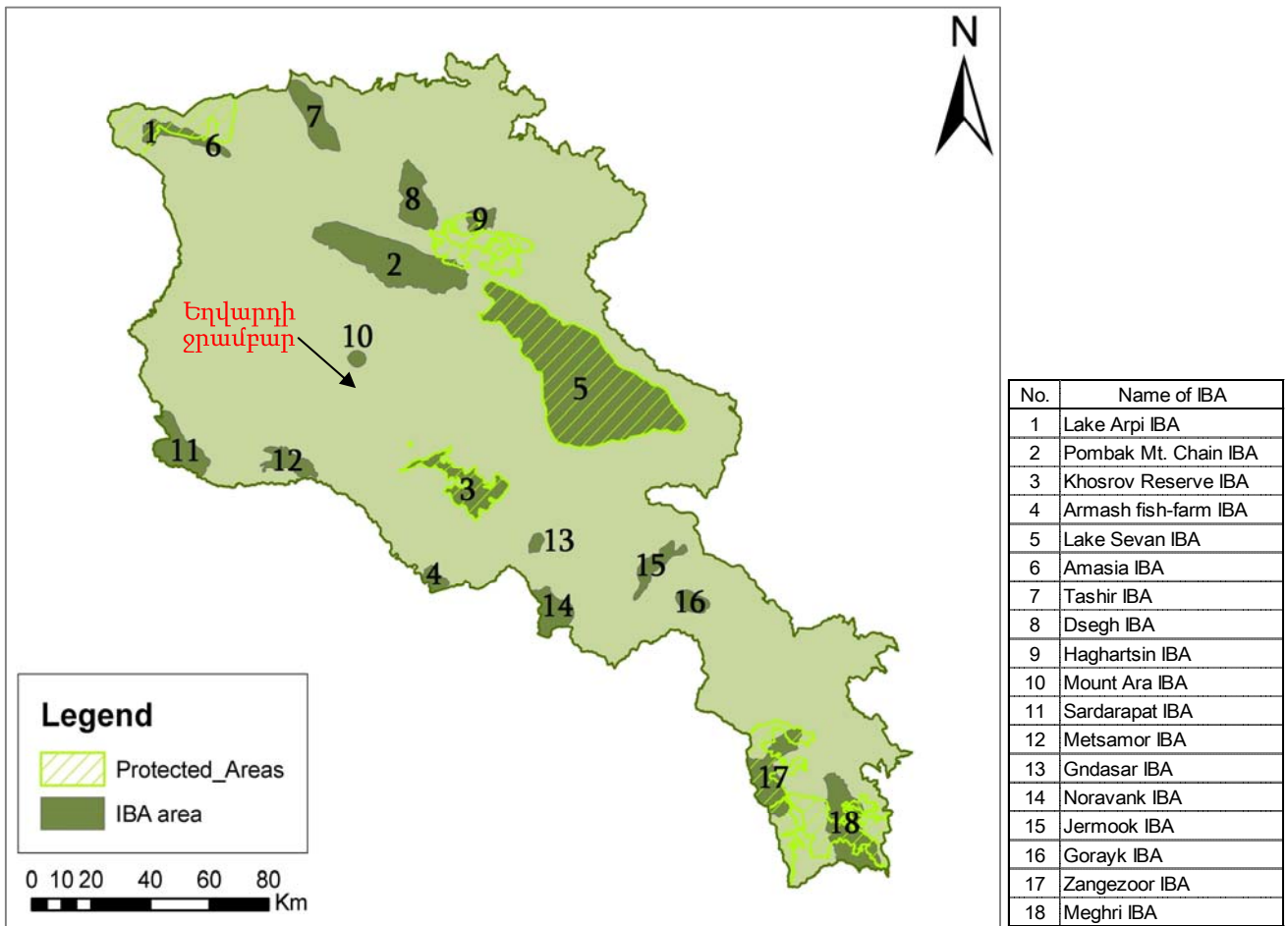
(1) Պահպանվող տարածքներ

Հայաստանում պահպանվող տարածք է համարվում 35 վայր, ներառյալ ազգային պարկերն ու արգելավայրերը: 35 պահպանվող տարածքների բաշխման քարտեզը պատրաստվել է 2014թ.-ին Վայրի բնության համաշխարհային հիմնադրամի (ՎԲՀՀ) և բնապահպանության նախարարության համագործակցությամբ (տես նկար 5-1-2.7-ը): Համաձայն այդ քարտեզի, ջրամբարի և շահառու տարածքի շրջակայքում պահպանվող տարածք չկա: Հետևաբար, կարելի է ասել, որ Ծրագրի կողմից այդ պահպանվող տարածքների վրա ուղղակի ազդեցություն չի կանխատեսվում: Սևանա լիճը, որը Հայաստանի ամենամեծ լիճն է, նույնպես համարվում է պահպանվող տարածք և 1993թ.-ին գրանցվել է որպես Ռամսարի տարածք:

Նկար 5-1-2.7 Պահպանվող տարածքների բաշխումը Հայաստանում

BirdLife International-ի ու Բնության պահպանության միջազգային միության (ԲՊՄՄ) հետ համագործակցությամբ Հայաստանի թռչունների պահպանման միությունը նույնականացրել է թռչնային կարևոր տարածքները (ԹԿՏ): Նկար 5-1-2.8-ում ներկայացված են Ծրագրի տարածքն ու ԹԿՏ-ի գտնվելու վայրերը Հայաստանում: Կարելի է ասել, որ առաջարկվող Ծրագրի տարածքը չի գտնվում այդպիսի տարածքներում կամ դրանց շուրջ: Ուստի, Ծրագրի կողմից ԹԿՏ-ի վրա բացասական ազդեցություն չի կանխատեսվում:

Նկար 5-1-2.8 ԹԿՏ բաշխումը Հայաստանում

(2) Սևանա լիճ

Սևանա լիճը կառավարվում է ԲՆ ներքո գործող «Սևան ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի կողմից: Սևանա լճի պահպանումը խթանելու համար ընդունվեցին «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքը (2001թ.) և «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագիրը հաստատելու մասին» ՀՀ օրենքը (2001թ.): Օրենքների նպատակն է Սևանա լճի և շրջակա էկոհամակարգի պահպանումը՝ համալիր միջոցառումների միջոցով լճի ջրի մակարդակի բարձրացմամբ, որը կնպաստի կայուն զարգացմանը: Մասնավորապես, Արփա-Սևան թունելի միջոցով մեծ քանակությամբ ջուր է ուղղվում դեպի Սևանա լիճ, որի արդյունքում վերջին տասնամյակում լճի ջրի մակարդակը բարձրացել է 3.4մ-ով: Մյուս կողմից, վերջին տարիներին ջրի մակարդակի բարձրացման արդյունքում ջրի մակարդակի ցածր ժամանակ տնկված անտառների մի մասն անցել է ջրի տակ: Ջրի տակ անցած ծառերի նեխման արդյունքում տեղի է ունենում ջրի աղտոտում: Լքվել են ոչ միայն ծառերը, այլ նաև որոշ շինություններ, քանզի դրանք դարձել են ոչ-պիտանի (տես աջ կողմում բերված նկարը):

Սևանա լճի ջրի մակարդակի բարձրացման արդյունքում ջրի տակ անցած շինություն և ծառեր

Եղվարդի ծրագրի շնորհիվ Սևանա լճից ջրառի նվազման արդյունքում լճի ջրի մակարդակը տարեկան կբարձրանա 4սմ-ով, որը շատ փոքր է Արփա-Սևան թունելի դեպքի հետ համեմատած (10 տարվա ընթացքում ջրի բարձրացում 4մ-ով (40սմ/տարի)): Հետևաբար, կարելի է ասել, որ Ծրագրի արդյունքում առկա շինություններն ու ծառերը ջրի տակ չեն անցնի:

Սևանա լճի պահպանման համար Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը փոխել է ջրբաժանը կառուցելով Արփա-Սևան և Որոտան-Արփա թունելները: Բացի այդ, 2001թ.-ին Հայաստանում մեկնարկեց Սևանա լճի համար շրջակա միջավայրի բարելավման ռազմավարությունը՝ նպատակ ունենալով մինչև 2030թ. ջրի մակարդակը 6մ (մինչև 1,903.5մ) բարձրացնել: Ավելին, Սևանա լճից ոռոգման նպատակով բաց թողնվող ջրի տարեկան քանակը սահմանափակված է 170մլն. մ³ չափով, իսկ Հրազդան գետի վրա գտնվող հիդրոէլեկտրակայանները գործում են միայն ոռոգման շրջանում: Հետևաբար, լճի ջրի մակարդակը աստիճանաբար վերականգնվում է:

5-1-2-3 Սոցիալական պայմաններ

(1) Բնակչություն

1) Շահառու տարածք

Հայաստանի տարածքը բաժանված է տասը (10) մարզի և Երևան քաղաքի՝ ընդհանուր տասնմեկ (11) տարածքի: Ինչպես արդեն նշվել է, Ծրագրի շահառու տարածքը գտնվում է Կոտայքի, Արագածոտնի և Արմավիրի մարզերում: Եղվարդի ջրամբարը գտնվում է Կոտայքի մարզում: Մարզն ակտիվորեն զբաղվում է էլեկտրաէներգիայի և սննդամթերքի (մսամթերք, մրգեր, բանջարեղեն, կաթնամթերք, այլուր և ըմպելիքներ) արտադրությամբ: Մարզի ընդհանուր տարածքը 2,986կմ² է, որի կեսն (1,546կմ²) օգտագործվում է գյուղատնտեսական նշանակությամբ: Ինչ վերաբերում է Արագածոտնի մարզին, այստեղ հիմնական արդյունաբերությունը գյուղատնտեսությունն է (հացահատիկներ, կարտոֆիլ և այլն): Գործում է նաև սննդի արտադրություն և հանքարդյունաբերություն: Արագածոտնի մարզի ընդհանուր տարածքը 2,756կմ² է, որի մոտավորապես 80%-ը (2,182կմ²) գյուղատնտեսական նշանակության հողամասեր են: Իսկ ինչ վերաբերում է Արմավիրի մարզին, այստեղ լայն տարածում ունեն այգեգործությունը, ներառյալ խաղողի մշակումը, և անասնապահությունը (ոչխարների, այծերի և այլնի): Մարզի ընդհանուր տարածքը 1,242կմ² է, որի մոտ 80%-ը (971կմ²) գյուղատնտեսական նշանակության հողամասեր են:

Շահառու տարածքը կազմված է Կոտայքի մարզի, Արագածոտնի մարզի և Արմավիրի մարզի 27 համայնքներից: Տարածքը սպասարկվում է չորս (4) ԶՕԸ-ների (Եղվարդ ԶՕԸ, Աշտարակ ԶՕԸ, Վաղարշապատ ԶՕԸ և Խոյ ԶՕԸ) կողմից: Կա միտում, որ արական սեռի փաստացի բնակիչների թիվը փոքր է գրանցվածներից, սակայն, դա կախված է համայնքից: Հավանաբար դրա պատճառն այն է, որ որոշ երիտասարդ տղաներ մեկնում են արտագնա աշխատանքի: Կանանց դեպքում էլ է դիտվում նման միտում, սակայն, դրա չափը փոքր է՝ համեմատած տղաների հետ:

2) Ծրագրի ազդակիր տարածքը

Ծրագրի ազդակիր տարածքը, ջրամբարի շինարարության վայրը և սնուցող/ջրթող ջրանցքները հիմնականում գտնվում են Կոտայքի մարզի Եղվարդ և Նոր Երզնկա համայնքներում, և շատ սահմանափակ՝ Արագածոտնի մարզի Աշտարակ համայնքում: Եղվարդ քաղաքը գտնվում է Երևանից 20կմ հեռավորության վրա: Եղվարդի հիմնական հատվածը արտադրական արդյունաբերությունն է, ներառյալ սննդի և ըմպելիքների արտադրությունը, ինչպիսիք են ակոնոլային խմիչքները, կաթնամթերքը, այլուրը, ինչպես նաև կաշվե իրերի և կոշիկների արտադրությունը: Եղվարդի բնակչությունը ներգրավված է

նաև գյուղատնտեսական հատվածում, հիմնականում զբաղվելով հացահատիկային տնտեսությամբ: Նոր Երզնկա համայնքը գտնվում է Երևանից 20կմ հեռավորության վրա: Համայնքի հիմնական արդյունաբերությունը գյուղատնտեսությունն է (հիմնականում այգեգործությունն ու անասնապահությունը): Ազդակիր տարածքի յուրաքանչյուր համայնքի բնակչությունը ներկայացված է ստորև բերված աղյուսակում:

Աղյուսակ 5-1-2.1 Ազդակիր տարածքի բնակչությունն ըստ համայնքների

Մարզ	Community	Բնակվող			Գրանցված		
		Տղամա րդ	Կին			Տղամա րդ	Կին
Կոտայք	Եղվարդ	5,338	5,996	11,334	5,632	6,040	11,672
	Նոր Երզնկա	716	796	1,512	822	806	1,628
Արագածոտն	Աշտարակ	9,018	9,464	18,482	9,749	9,866	19,615
Ընդամենը		15,072	16,256	31,328	16,203	16,712	32,915

Աղբյուր. ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայություն, 2011թ.

(2) Ազգային փոքրամասնություններ

Հայաստանի հիմնական բնակչությունը հայեր են, սակայն, կան նաև ռուսներ, եզդիներ, ասորիներ, հույներ, քուրդեր և այլն: Օրինակ՝ Կոտայքի մարզում բնակչության 98%-ը հայեր են, 1.2%-ը՝ եզդիներ: Ազգային փոքրամասնությունները հիմնականում լավ ինտեգրված են հայերի հետ և չեն դասակարգվում որպես բնիկ ժողովուրդ: Հիմնականում նրանք հայերենով շփման դժվարություն չունեն: Նրանք պաշտոնապես համարվում են ՀՀ քաղաքացիներ, կարող են ստանալ ՀՀ քաղաքացու անձնագիր, ինչպես նաև հողամաս գնելու իրավունք ունեն: Շահառու համայնքներից մեկը՝ Ֆերիկ համայնքը, հիմնականում բնակեցված է եզդիներով, որոնք կարող են Ծրագրի թիրախ հանդիսանալ: Մյուս կողմից, ճշգրտվել է, որ ազդակիր տարածքում ազգային փոքրամասնություն չկա:

(3) Գենդերային հարցեր

Սովորաբար Հայաստանում կանայք ղեկավար դիրք չեն գրավում և ավանդաբար համարվում է, որ տղամարդիկ պետք է պաշտպանեն կանանց: Արտագնա աշխատանքի հիմնականում մեկնում են տղամարդիկ: Գյուղական համայնքներում գյուղատնտեսության դերերն ու պարտականությունները կիսվում են կանանց և տղամարդկանց միջև: Օրինակ՝ ծանր աշխատանքների բեռը, ինչպիսիք են բերքահավաքն ու ոռոգումը, դրված է տղամարդկանց ուսերի վրա, իսկ համեմատաբար թեթև աշխատանքները, ինչպիսիք են փաթեթավորման համար հավաքված մրգերի ընտրությունը, իրականացվում է կանանց կողմից: Այլ կերպ ասած, գյուղատնտեսական մեքենաների շահագործում պահանջող հացահատիկների արտադրությունն իրականացվում է տղամարդկանց կողմից, իսկ ձեռքի աշխատանք պահանջող բանջարեղենի արտադրությունը՝ կանանց: Այն դեպքերում, երբ ընտանիքի գլուխը կին է, ծանր աշխատանքների համար այդ ընտանիքը կարող է աշխատող վարձել, քանի որ հայ գյուղատնտեսների համար ընդունված է սերմեր/պարարտանյութեր գնել և աշխատողներ վարձել վարկի միջոցով: Սովորաբար, աշխատանքներ իրականացնելիս այրիներին աջակցում են հարևանները, ընկերները և բարեկամները:

Հայաստանում գենդերային հարցերի հետ կապված իրավիճակը փոխվում է: Մասնավորապես, Ծրագրի տարածքին մոտ գտնվող Նոր Երզնկա համայնքի ղեկավարը կին է: Բացի այդ, 2015թ. հունիսին Եվրոպական Միության և Ավստրիական Զարգացման Գործակալության աջակցությամբ մեկնարկեց Եվրոպական հարևանության գյուղատնտեսության և գյուղի զարգացման ծրագիրը (ԵՀԳԳԾ): ԵՀԳԳԾ-ն կենտրոնացած չէ գենդերային մեյնսթրիմինգի վրա, սակայն, ծրագրի բաղադրիչներից

մեկը գյուղատնտեսության մեջ կանանց առաջնորդության բարձրացումն է: Ծրագիրը կաջակցի 56 գյուղատնտեսական խմբի, և նախատեսվում է, որ թիրախային խմբերի առաջնորդների ավելի քան 40%-ը պետք է կանայք լինեն: Հաշվի առնելով վերոնշյալ իրավիճակը, Հայաստանում գենդերային հարցը մեծ խնդիր չէ:

5-1-2-4 Շահառու տարածքում հողագործության պայմանները

Շահառու տարածքը սպասարկվում է չորս ԶՕԸ-ների կողմից: Որպես ոռոգման ջրի հիմնական աղբյուր օգտագործում են Սևանա լճի և Հրազդանի գետի ջրերը, ինչպես նաև Մեծամոր գետից պոմպակայանի միջոցով մղված ջուրը:

Տարածքում մշակվում են զանազան մշակաբույսեր: Յուրաքանչյուր ԶՕԸ տնկարկներն ամփոփ տեսքով բերված են ստորև:

- Եղվարդ ԶՕԸ
 - Պտղատու այգիների և բազմամյա բույսերի (առվույտ) բարձր տոկոսային հարաբերություն, և բանջարեղենի ու ցորենի ցածր տոկոսային հարաբերություն
- Աշտարակ ԶՕԸ
 - Խաղողի բարձր տոկոսային հարաբերություն, և բանջարեղենի ու ցորենի ցածր տոկոսային հարաբերություն
- Վաղարշապատ ԶՕԸ
 - Բանջարեղենի ու ցորենի բարձր տոկոսային հարաբերություն, մրգերի և այլնի ցածր տոկոսային հարաբերություն
- Խոյ ԶՕԸ
 - Բոլոր տեսակի մշակաբույսերը հավասարաչափ են տնկված: Ներկայացնում է թիրախային տարածքին բնորոշ առանձնահատկություն

Ըստ ՀՀ ԳՆ բուսաբուծության և բույսերի պաշտպանության վարչության, Հայաստանում օգտագործվող թունաքիմիկատները հիմնականում ներկրվում են տարբեր երկրներից: Այդ պատճառով, թունաքիմիկատների գները համեմատաբար բարձր են և գյուղատնտեսների կողմից թունաքիմիկատների օգտագործման ծավալները շատ չեն: Խորհրդային միության տարիներին Արարատյան դաշտավայրում որոշ չափով կիրառվել են թունաքիմիկատներ, սակայն անկախացումից հետո շատ չեն կիրառվում: Բացի այդ, ըստ որոշ գերատեսչությունների, մասնավորապես՝ ԳՆ և բնապահպանության նախարարության (ԲՆ), Հայաստանում թունաքիմիկատների կողմից ոռոգման ջրանցքների աղտոտման դեպքեր չեն գրանցվել: Մյուս կողմից, Հայաստանում թունաքիմիկատներին առնչվող մակերևութային ջրերի որակի կամ հողի որակի ստանդարտներ չկան: ԲՆ «Հիդրոերկրաբանական մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը պարբերաբար իրականացնում է որոշ գետերի ջրի որակի ստուգում, սակայն, դրա մեջ չի ներառվում թունաքիմիկատների ստուգումը:

5-1-3 Շրջակա միջավայրի և սոցիալական նկատառումների ինստիտուցիոնալ կառուցվածքը և օրենսդրական դաշտը

5-1-3-1 Հայաստանում շրջակա միջավայրի և սոցիալական հարցերի պատասխանատու կազմակերպությունը

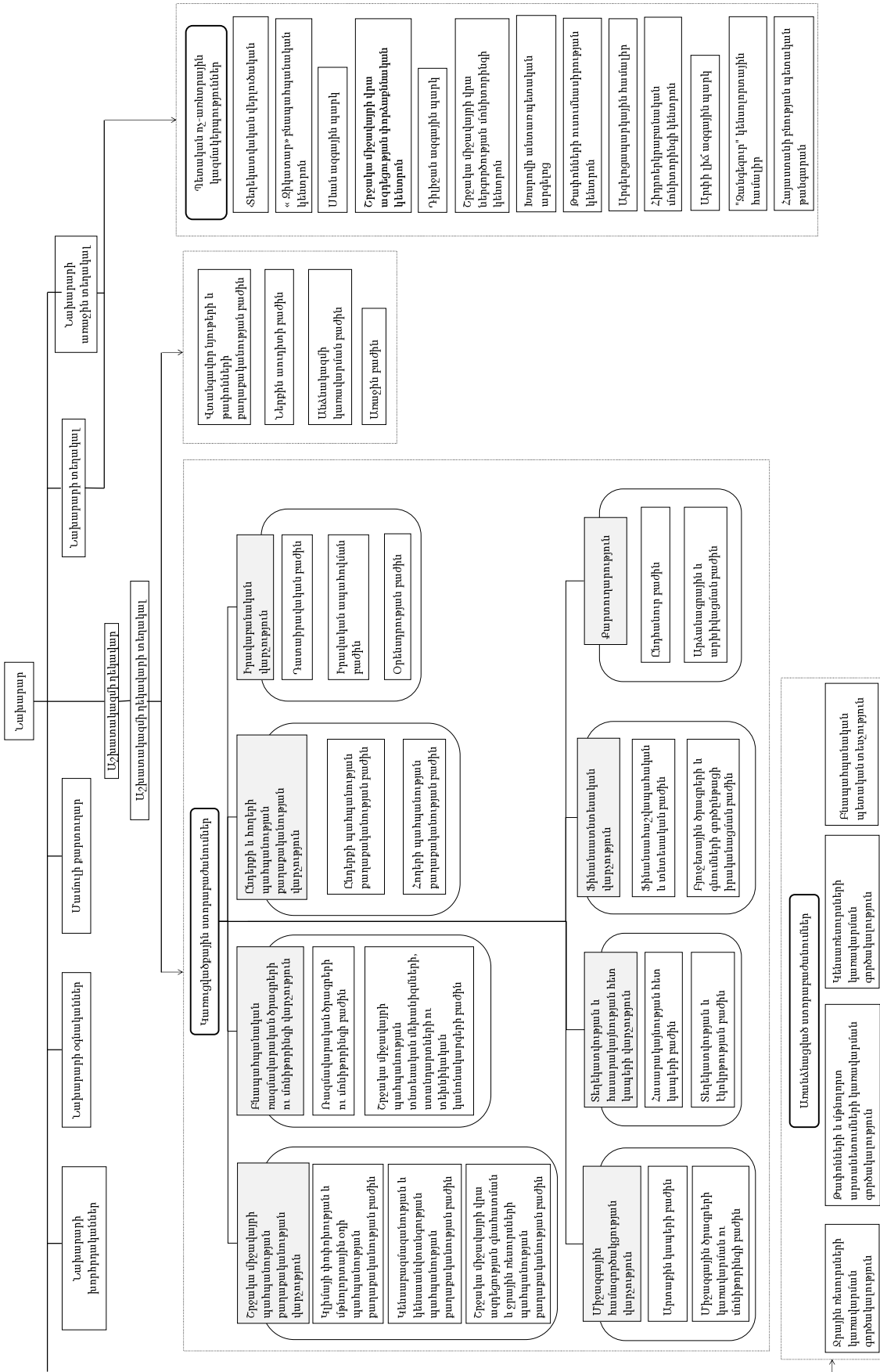
ԲՆ-ը պատասխանատու է Հայաստանում բնապահպանության, բնական պաշարների

կայուն շահագործման և վերականգնման համար: Բացի այդ, ԲՆ-ը մշակում է բնապահպանության ազգային քաղաքականություն, բնապահպանական ստանդարտներ, բնապահպանական ուղեցույց և այլն: Նախարարությունը կազմված է տարբեր վարչություններից ու գործակալություններից, ինչպես նաև տասներեք պետական ոչ-առևտրային կազմակերպություններից (ՊՈԱԿ): Նախարարության աշխատակազմը մոտավորապես երկու հազար է: ԲՆ կառուցվածքային գծապատկերը ներկայացված է նկար 5-1-3.1-ում:

ԲՆ «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը պատասխանատու է շրջակա միջավայրի վրա և սոցիալական ազդեցության գնահատման (ՇՄՄԱԳ) հաշվետվության գնման և եզրակացության տրամադրման հարցում: Փորձագիտական կենտրոնն ունի 17 հոգանոց աշխատակազմ: Անհրաժեշտության դեպքում ՇՄՄԱԳ հաշվետվության գնումն իրականացվում է ԲՆ այլ գործակալությունների, այլ նախարարությունների և մասնավոր կազմակերպությունների աջակցության ներքո:

Համաձայն ԲՆ կայքէջի, բաժինները գտնվում են վարչությունների ենթակայության տակ, ինչպես պատկերված է նկար 5-1-3.1-ում: ԲՆ ներսում վարչությունների միջև կապի վերաբերյալ հստակ նշում չկա, սակայն որոշ վարչությունների միջև համագործակցության պրակտիկա կա: Օրինակ՝ երբ պաշտոնական նամակ է ուղարկվում Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննական կենտրոն ՊՈԱԿ, ապա նրանց պատասխանը հաստատվում է իրավաբանական վարչության կողմից:

ԲՆ-ում շրջակա միջավայրի վերաբերյալ վերլուծության հարցում պատասխանատու է Շրջակա միջավայրի վրա ներգործության մոնիտորինգի կենտրոն ՊՈԱԿ-ը: Որոշ անալիտիկ սարքավորումների ձեռքբերման հարցում կենտրոնն աջակցություն է ստացել USAID-ից, ինչպես նաև ջրի որակի վերլուծության պատվեր է ստացել որոշ միջազգային կազմակերպություններից, ինչպիսին է ՊԳԿ-ն: Հետևաբար, կարելի է ասել, որ կենտրոնն ունի բավարար փորձ ու ունակություն և պատշաճ կերպով կարող է իրականացնել վերլուծություն:

Նկար 5-1-3.1 ԲՆ կառուցվածքը

(Աղբյուր՝ ԲՆ կայք, 2015թ.)
(կառուցվածքը ձևավորվել է կայքում բերված տեղեկատվության հիման վրա)

5-1-3-2 Շրջակա միջավայրի և սոցիալական նկատառումներին առնչվող օրենքներ

Հայաստանում բնապահպանությանն առնչվող օրենքները բերված են ստորև: «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության» մասին օրենքն առնչվում է շրջակա միջավայրի և սոցիալական նկատառումներին:

Աղյուսակ 5-1-3.1 Բնապահպանությանն առնչվող օրենքներ

Ընդունման/վերանայման տարի	Օրենքի անվանումը
1991/ 2006	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին
1992	Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման մասին
1994	Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին
1995	Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության մասին
1996	Ավտոմոբիլային ճանապարհների մասին
1998	Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման մասին
1998	Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների մասին
1999	Բուսական աշխարհի մասին
2000	Կենդանական աշխարհի մասին
1991/ 2001	Հողային օրենսգիրք
2001	Հիդրոօդերեւութաբանական գործունեության մասին
2001	Բնապահպանական կրթության մասին
2002	Ընդերքի մասին օրենսգիրք
1992/ 2002	Ջրային օրենսգիրք
2002	Մեսմիկ պաշտպանության մասին
2002	Ջրօգտագործողների ընկերությունների և ջրօգտագործողների ընկերությունների միությունների մասին
2004	Թափոնների մասին
2005	Անտառային օրենսգիրք
2005	Բնապահպանական վերահսկողության մասին*
2006	Բնապահպանական վճարների դրույքաչափերի մասին ՀՀ կառավարության որոշումը հողի բերրի շերտի հանման նորմերի որոշմանը և հանված բերրի շերտի պահպանմանն ու օգտագործմանը ներկայացվող պահանջների տեխնիկական կանոնակարգը հաստատելու մասին**
2006	Ջրի ազգային ծրագրի մասին
2008	Հողերի օգտագործման և պահպանման նկատմամբ վերահսկողության մասին
2010	ՀՀ կառավարության N 71-Ն որոշումը «Հայաստանի հանրապետության կենդանիների կարմիր գիրքը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության N 72-Ն որոշումը «Հայաստանի հանրապետության բույսերի կարմիր գիրքը հաստատելու մասին»
2011	ՀՀ կառավարության որոշումը հողի բերրի շերտի օգտագործման կարգը հաստատելու, հայաստանի հանրապետության կառավարության 2002 թվականի սեպտեմբերի 19-ի n 1622-ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու և վ 2001 թվականի ապրիլի 12-ի n 286-ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու մասին*
2014	Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին
2014	ՀՀ կառավարության N 1325-Ն որոշումը «Հանրային ծանուցման և քննարկումների իրականացման կարգը սահմանելու մասին»

*ՀՀ բնապահպանական պետական տեսչությունը վերահսկողություն է իրականացնում հողի տեղափոխման հարցում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցությունը նվազագույնի հասցնելու համար:

**Այն դեպքում, երբ Ծրագրի կողմից խախտվում է հողի բերրի շերտը, անհրաժեշտ է բերրի շերտը տեղափոխել այդ տարածքից դուրս:

(1) Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման մասին օրենք

1991թ.-ին Հայաստանի անկախացումից հետո պարզ դարձավ, որ այս երկրում շրջակա միջավայրի վիճակը վատթարացել է և բնապահպանությունը ճանաչվեց բարձր

առաջնահերթությամբ հարց: Արձագանքելով իրավիճակին՝ բնապահպանության վերաբերյալ ձևակերպվեցին տարբեր օրենքներ: Հայաստանում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատմանն առնչվող առաջին օրենքը 1995թ.-ին ընդունված «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության մասին» օրենքն (այսուհետ՝ նախկին օրենք) էր: Այնուամենայնիվ, շրջակա միջավայրի վերաբերյալ նախկին օրենքի և միջազգային դոկտրինների (ինչպիսիք են ՀԲ-ն, ԱԶԲ-ն և այլն) կողմից առաջադրված միջազգային ստանդարտների միջև տարբերություն կար: Այս հարցի կարգավորման համար 2014թ.-ին ձևակերպվեց «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» օրենքը (այսուհետ՝ նոր օրենք):

Նախկին օրենքի և նոր օրենքի ամենամեծ տարբերությունն այն է, որ նոր օրենքը կարգավորում է շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման ընթացակարգը: Բացի այդ, ըստ նոր օրենքի, գնահատումն իրականացվում է երկու փուլով. (i) նախնական փուլ, որը ներառում է զննում և դասակարգում Ա, Բ և Գ կատեգորիաների ըստ գործունեության տեսակի, և (ii) հիմնական փուլ, որի ժամանակ Ա և Բ կատեգորիաների համար ավելի մանրամասն գնահատում է իրականացվում: Սույն Ծրագիրը համապատասխանում է «ջրամբարներ, արհեստական լճեր, ջրավազաններ՝ 1մլն. մ³ և ավելի» կետին (նոր օրենքի 14-րդ հոդվածի 4-րդ կետ), որը դասակարգվում է որպես Ա կատեգորիա: ԲՆ-ը դեռևս նոր օրենքի հիման վրա հաստատել է ընդամենը երկու ծրագիր, քանի որ օրենքի ընդունումից կարճ ժամանակ է անցել:

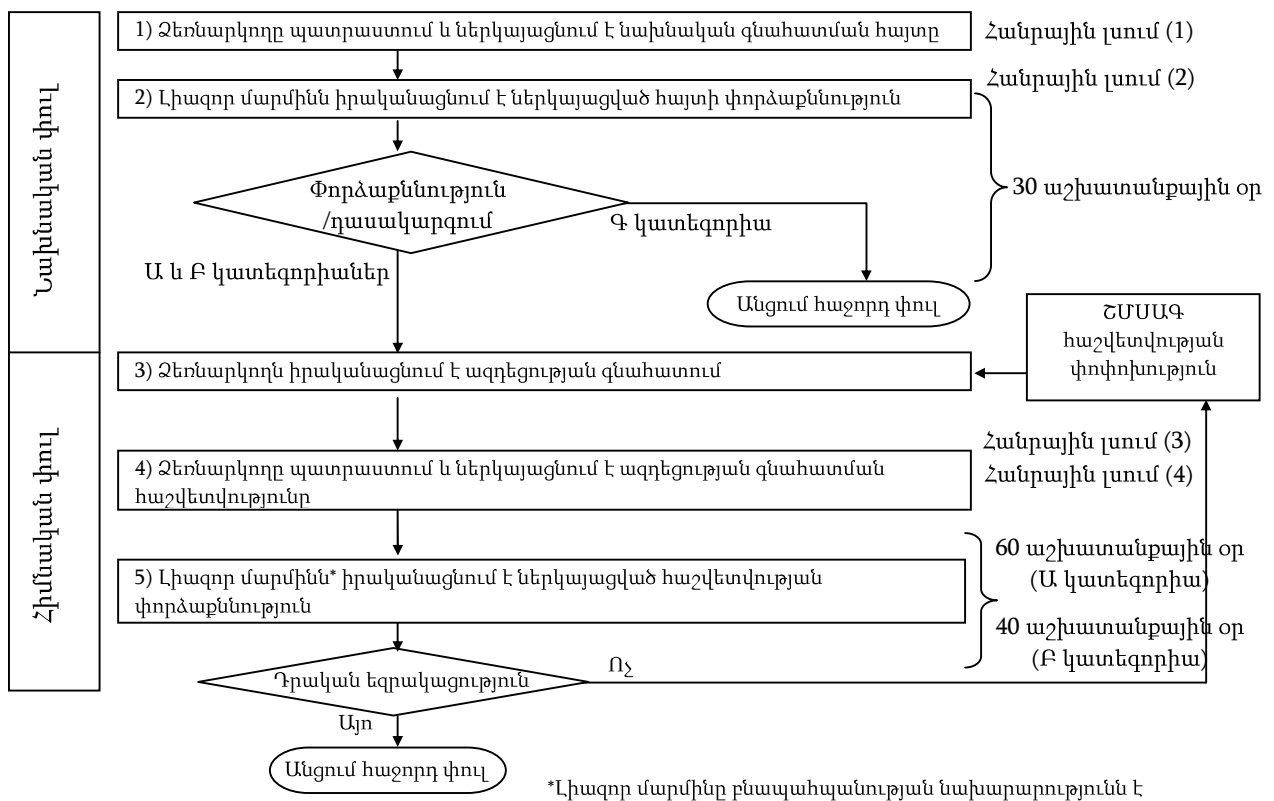
Ծրագրերը դասակարգվում են ըստ Ա, Բ և Գ կատեգորիաների՝ կախված դրանց մասշտաբից և առանձնահատկություններից: Սովորաբար, Ա կատեգորիայի ծրագրերը մեծամասշտաբ ծրագրերն են կամ այն ծրագրերը, որոնք կարող են շրջակա միջավայրի վրա մեծ ազդեցություն ունենալ: Օրինակ՝ 30 ՄՎտ և ավելի հզորությամբ հիդրոէլեկտրակայանների կառուցման ծրագրերը դասակարգվում են որպես Ա կատեգորիա: Ջրային տնտեսության բնագավառում, 1 մլն. մ³ և ավելի ծավալով ջրամբարների, արհեստական լճերի և ջրավազանների կառուցման ծրագրերը ևս դասակարգվում են որպես Ա կատեգորիա: Որպես Բ կատեգորիա դասակարգվում են միջին մասշտաբի ծրագրերը, ինչպիսիք են օրինակ՝ 10-30 ՄՎտ հզորությամբ հիդրոէլեկտրակայանների կառուցման ծրագրերը և այլն: Գ կատեգորիայի ծրագրերը ներառում են կենսագազի և կենսագազով 1 ՄՎտ և ավելի հզորությամբ էներգիայի արտադրության ծրագրերը, 1-10 ՄՎտ հզորությամբ հիդրոէլեկտրակայանների կառուցման ծրագրերը և այլն: Բ և Գ կատեգորիաների սահմանման մեջ ջրամբարների ծավալների վերաբերյալ նշում չկա: Գ կատեգորիայի ծրագրերի համար ՇՄՍԱԳ կարիք չկա:

(2) Շրջակա միջավայրի և սոցիալական նկատառման անհրաժեշտությունը յուրաքանչյուր փուլում

Ինչ վերաբերում է գլխավոր հատակագծի և զարգացման ռազմավարության համար շրջակա միջավայրի ու սոցիալական նկատառմանը, անհրաժեշտ է իրականացնել ռազմավարական գնահատում՝ համաձայն Օրենքի: Սակայն, ռազմավարական գնահատումը դասակարգված չէ Ա, Բ և Գ կատեգորիաների: Մյուս կողմից, եթե ծրագիրը դասակարգվում է Ա կամ Բ կատեգորիայի, ապա ձեռնարկողը պետք է ՇՄՍԱԳ հաշվետվություն պատրաստի տեխնիկատնտեսական հիմնավորման (SSՀ) փուլում և մանրամասն նախագծման (ՄՆ) փուլում: SSՀ և ՄՆ փուլերում ՇՄՍԱԳ հաշվետվության բովանդակությունն ու ընթացակարգը նույնն է:

(3) ՇՄՍԱԳ հաշվետվություն պահանջող ծրագրեր

Ինչպես արդեն նշվել է, նոր օրենքի հիման վրա ՇՄՍԱԳ հաշվետվության պատրաստման ընթացակարգը բաղկացած է նախնական և հիմնական փուլերից (տես նկար 5-1-3.2-ը): Երբ նախնական փուլում ծրագիրը դասակարգվում է որպես Գ կատեգորիա, ապա ձեռնարկողի կողմից ՇՄՍԱԳ հաշվետվության պատրաստման անհրաժեշտություն չկա: Սակայն, եթե այն դասակարգվում է որպես Ա կամ Բ կատեգորիա, ապա անհրաժեշտ է պատրաստել ՇՄՍԱԳ հաշվետվություն: Բացի այդ, Ա և Բ կատեգորիաների ՇՄՍԱԳ հաշվետվությունների բովանդակության տարբերություն չկա: Ա և Բ կատեգորիաների միջև միակ տարբերությունը ՇՄՍԱԳ հաշվետվության փորձաքննության ժամանակահատվածն է: Մասնավորապես, 60 աշխատանքային օր և 40 աշխատանքային օր Ա կատեգորիայի և Բ կատեգորիայի համար, համապատասխանաբար: Ռազմավարական գնահատման փորձաքննության տևողությունը 60 աշխատանքային օր է:

Նկար 5-1-3.2 ՇՄՍԱԳ հաշվետվության պատրաստման, ներկայացման և հաստատման ընթացքը

1) Նախնական փուլ

Ձեռնարկողը պատրաստում է նախնական գնահատման հայտ և ներկայացնում ԲՆ: Նախնական գնահատման հայտը ներառում է ծրագրի բաղադրիչները, ծրագրի կողմից շրջակա միջավայրի վրա ազդեցությունը, հանրային լուսմների արդյունքները և այլն: Դրանից հետո ԲՆ-ը տեղեկացնում է կատեգորիան և ՇՄՍԱԳ հաշվետվության մեջ ներառման ենթակա բովանդակությունը, եթե ծրագիրը դասակարգվում է Ա կամ Բ կատեգորիայի: Մինչև հայտը ներկայացնելը ձեռնարկողը պետք է կազմակերպի հանրային քննարկում, որի ժամանակ պետք է ներկայացվի ծրագրի ընդհանուր

նկարագիրն ու ծրագրի կողմից կանխատեսվող ազդեցությունները: Հանրային քննարկումների արդյունքները պետք է ներառվեն հայտի մեջ: Դրանից հետո ԲՆ-ը պետք է կազմակերպի մեկ այլ հանրային լսումներ՝ ներկայացված հայտի բովանդակությունը ճշգրտելու համար: Հայտի հիման վրա ԲՆ-ը ծանուցում է ՇՄՍԱԳ հաշվետվության հետազոտության ենթակա բովանդակությունը:

2) Հիմնական փուլ

ԲՆ կողմից նախնական փուլի վերաբերյալ ծանուցման հիման վրա ձեռնարկողը պետք է իրականացնի շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատում և պատրաստի ՇՄՍԱԳ հաշվետվություն: Ռազմավարական գնահատման հաշվետվության և ՇՄՍԱԳ հաշվետվության բովանդակությունները ներկայացված են ստորև:

[Ռազմավարական գնահատման հաշվետվություն]

- i. Գլխավոր հատակագծի և զարգացման ռազմավարության նպատակը, դրանց կապը և համապատասխանությունը տվյալ տարածքի գլխավոր հատակագծին,
- ii. Գլխավոր հատակագծին և զարգացման ռազմավարությանն առնչվող՝ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերը և առնչվող այլ իրավական ակտերը,
- iii. Ազդեցության ենթակա տարածքին առնչվող բնապահպանական խնդիրները և դրանց արտացոլումը գլխավոր հատակագծի և զարգացման ռազմավարության մեջ,
- iv. Տարածքի շրջակա միջավայրի բնական պայմանները և սոցիալ-տնտեսական իրավիճակը.
- v. Բոլոր հնարավոր տարբերակների համեմատությունը,
- vi. Մեղմացման միջոցառումները,
- vii. Մշտադիտարկման ծրագիր,
- viii. Հաշվետվությունում ներառված տվյալների աղբյուրների վերաբերյալ տեղեկություններ,
- ix. Գնահատման մեթոդների, դրանց կիրառման ընթացքում ի հայտ եկած խնդիրների, ներառյալ տվյալների բացակայության վերաբերյալ տեղեկություններ,
- x. Հաշվետվության ամփոփ բովանդակությունը:

[ՇՄՍԱԳ հաշվետվություն]

- i. Ծրագրի նպատակը,
- ii. Տարածքի շրջակա միջավայրի բնական պայմանները և սոցիալ-տնտեսական իրավիճակը.
- iii. Ծրագրի համապատասխանությունը տվյալ տարածքի զարգացման պլանին,
- iv. Բոլոր հնարավոր տարբերակների համեմատությունը,
- v. Ծրագրի իրականացման դեպքում սպասվող ազդեցությունները (ծրագրի կողմից բնական ռեսուրսների և նյութերի վրա ազդեցությունները, արտանետումները, արտահոսքերը, թափոնները, արտակարգ իրավիճակները և այլն),
- vi. Ծրագրի կողմից շրջակա միջավայրի և սոցիալ-տնտեսական միջավայրի վրա ազդեցությունները,

- vii. Մեղմացման միջոցառումները,
- viii. Հնարավոր արտակարգ իրավիճակների ծավալը, հնարավորությունները, նվազեցումն ու մեղմացումը²,
- ix. Մշտադիտարկման ծրագիր,
- x. Հաշվետվությունում ներառված տվյալների աղբյուրների վերաբերյալ տեղեկություններ,
- xi. Գնահատման մեթոդների, դրանց կիրառման ընթացքում ի հայտ եկած խնդիրների, ներառյալ տվյալների բացակայության վերաբերյալ տեղեկություններ:

Բացի այդ, ձեռնարկողը պետք է նաև կցի հանրային լուսմների արդյունքները, ներառյալ արձանագրությունը, մասնակիցների ցուցակը, տեսագրությունը, հանրային լուսմների ծանուցումը և այլն: ՏՄՍԱԳ փուլում գտնվող ծրագրի դեպքում պահանջվում է կցել ամփոփ ՏՄՍ հաշվետվությունը:

ՇՄՍԱԳ հաշվետվությունը ենթարկվում է փորձաքննության ԲՆ կողմից: Այս փուլում ձեռնարկողն ու ԲՆ-ը կրկին կազմակերպում են հանրային լուսմներ՝ ծրագրի կողմից ազդեցության ու դրա մեղմացման միջոցառումների վերաբերյալ բացատրության համար: ԲՆ կողմից փորձաքննության իրականացման համար պահանջվում է 60 աշխատանքային օր Ա կատեգորիայի և 40 աշխատանքային օր Բ կատեգորիայի համար: Այնուամենայնիվ, եթե փորձաքննության համար պահանջվում է ավելի երկար ժամանակ, ապա ԲՆ-ը կարող է երկարաձգել այդ ժամկետը սահմանված ժամկետի կեսը չգերազանցող չափով: ՇՄՍԱԳ հաշվետվությունը ԲՆ հանձնելուց պետք է կցել նաև ծրագրի հաշվետվության (օրինակ՝ ՏՄՍ հաշվետվության) ամփոփ տարբերակը: Եթե ՇՄՍԱԳ հաշվետվությունը բավարարում է, ապա ԲՆ-ն տալիս է դրական եզրակացություն և ծրագիրը կարող է անցնել հաջորդ փուլ, ինչպես ներկայացված է նկար 5-1-3.2-ում:

Աղյուսակ 5-1-3.2-ում ներկայացված է Հայաստանի շրջակա միջավայրի մասին օրենքի և ՃԱՀԳ շրջակա միջավայրի և սոցիալական ուղեցույցի (այսուհետ՝ ՃԱՀԳ ուղեցույց) միջև տարբերությունը:

Աղյուսակ 5-1-3.2 Հայաստանի շրջակա միջավայրի մասին օրենքի և ՃԱՀԳ ուղեցույցի միջև տարբերությունը

Կետ	ՃԱՀԳ ուղեցույց	Հայաստանում շրջակա միջավայրի մասին օրենք	տարբերությունը	Խնդրի լուծման ճանապարհ
Ընթացակարգ	ՃԱՀԳ-ն ստուգում է, որ ծրագրերը համապատասխանեն հյուրընկալող երկրների շրջակա միջավայրին առնչվող օրենքներին ու ստանդարտներին, ինչպես նաև կառավարության շրջակա միջավայրին և տեղական համայնքներին առնչվող քաղաքականություններին ու պլաններին: ՃԱՀԳ-ն ստուգում է, որ ծրագրերը եապես չշեղվեն Համաշխարհային Բանկի Անվտանգության Քաղաքականությունից:	Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման գործընթացը սահմանված է շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին օրենքում (2014թ.):	չկա	—
Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման հաշվետվություն	ՇՄՍԱԳ հաշվետվությունները պետք է գրվեն ծրագրի իրականացման երկրի պետական լեզվով կամ այդ երկրում լայնորեն կիրառվող լեզվով: Ծրագրերը տեղի բնակիչներին ներկայացնելուց, բոլոր գրավոր փաստաթղթերը պետք է	Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման հաշվետվության լեզուն և ծրագրի մեկնաբանության լեզուն պետք է լինի հայերեն: Բնակչության կողմից ընդհանուր օգտագործվող լեզուն	չկա	—

² Արտակարգ իրավիճակը ներառում է բնական աղետները, տեխնաձին աղետները և վթարները

Կետ	ՃՄՀԳ ուղեցույց	Հայաստանում շրջակա միջավայրի մասին օրենք	տարբերությունը	Խնդրի լուծման ճանապարհ
ան լեզուն	տրամադրվեն նրանց հասկանալի լեզվով ու տեսքով:	հայերենն է:		
Տեղեկատվության հրապարակում	<p>Սկզբունքորեն, ծրագրերն իրականացնողներն են հրապարակում իրենց ծրագրի շրջակա միջավայրի և սոցիալական նկատառմանն առնչվող տեղեկատվությունը: Անհրաժեշտության դեպքում ՃՄՀԳ-ն աջակցում է ծրագրերն իրականացնողներին համագործակցության ծրագրերի իրականացման տեսքով:</p> <p>ՃՄՀԳ-ն խրախուսում է ծրագրերն իրականացնողներին՝ տեղի շահառուներին շրջակա միջավայրի և սոցիալական նկատառման վերաբերյալ տեղեկատվության ներկայացման և հրապարակման համար:</p>	<p>Մինչև հայտը և ՇՄՍԱԳ հաշվետվությունը ԲՆ ներկայացնելը անհրաժեշտ է իրականացնել հանրային լուսմներ: Հանրային լուսմների ժամանակ անհրաժեշտ է մասնակիցներին (առնչվող ինքնակառավարման մարմիններին, բնակչությանը և այլոց) ներկայացնել ծրագրի բովանդակությունը և շրջակա միջավայրի վրա կանխատեսվող ազդեցությունները: Բացի այդ, Հայտին և ՇՄՍԱԳ հաշվետվությանը պետք է կցվեն հանրային լուսմների ծանուցումը և համայնքների համաձայնությունը (Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին օրենքի 16-րդ հոդվածի 26-րդ կետ):</p> <p>Հայտի վերաբերյալ հանրային քննարկումից հետո ԲՆ-ը հայտարարում է ծրագրի կատեգորիան և այն կետերը, որոնց վերաբերյալ ձեռնարկողը պետք է իրականացնի շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատում: Բացի այդ, հանրային լուսմներից և ՇՄՍԱԳ հաշվետվությունը ներկայացնելուց հետո ԲՆ-ը պետք հաշվետվության արդյունքները ներկայացնի առնչվող անձանց (՝Հանրային ծանուցման և քննարկման ընթացակարգ՝, 2014թ.):</p>	չկա	—
ՇՄՍԱԳ հաշվետվության հասանելիությունը	ՇՄՍԱԳ հաշվետվությունները պետք է հասանելի լինեն ծրագրերի իրականացման երկրների բնակիչներին՝ դրա ընթերցման համար: Պետք է թույլատրվի ՇՄՍԱՀ հաշվետվությունների պատճենումը:	<p>Հանրային լուսմների ժամանակ անհրաժեշտ է ներկայացնել ծրագրի բովանդակությունը (Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին օրենքի 26-րդ հոդված):</p> <p>Բնապահպանության նախարարության կողմից հաստատված շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման հաշվետվությունը տեղադրվելու է նախարարության կայքէջում, որը հնարավոր է կարդալ և պատճենել: Բացի այդ, հաշվետվության վերանայման դեպքում, վերանայված տարբերակը ևս պետք է տեղադրվի կայքէջում:</p>	չկա	—
Հանրային քննարկում	Սկզբունքորեն, տեղի իրավիճակին առավել համապատասխան կերպով շրջակա միջավայրի և սոցիալական գործոնները հաշվի առնելու, ինչպես նաև փոխհամաձայնության հասնելու նպատակով ծրագրերն	ՇՄՍԱԳ հաշվետվությունը ներկայացնելուց առաջ անհրաժեշտ է իրականացնել հանրային լուսմներ: Լուսմների մասնակիցները կարող են դիտողություններ հայտնել շրջակա	չկա	—

Գլուխ 5, ՎՀ

Կետ	ՃՄՀԳ ուղեցույց	Հայաստանում շրջակա միջավայրի մասին օրենք	տարբերությունը	Խնդրի լուծման ճանապարհ
	<p>իրականացնողները խորհրդակցում են տեղի շահառուների հետ՝ լայն հանրային մասնակցություն ապահովող միջոցներով: Անհրաժեշտության դեպքում ՃՄՀԳ-ն աջակցում է ծրագրերն իրականացնողներին՝ համագործակցության ծրագրերի իրականացման տեսքով:</p> <p>Ա կատեգորիայի ծրագրերի դեպքում ՃՄՀԳ-ն խրախուսում է ծրագրերն իրականացնողներին՝ տեղի շահառուների հետ խորհրդակցման, շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության ու բացասական սոցիալական ազդեցության վերաբերյալ նրանց կարծիքները հաշվի առնելու, ինչպես նաև ծրագրի վաղ փուլում այլընտրանքային տարբերակների վերլուծության համար: Անհրաժեշտության դեպքում ՃՄՀԳ-ն աջակցում է ծրագրերն իրականացնողներին:</p>	<p>միջավայրի վրա կանխատեսվող ազդեցությունների, մեղմացման միջոցառումների և ծրագրի վերաբերյալ: Բացի այդ, ձեռնարկողը պետք է հաշվի առնի մասնակիցների դիտողությունները և պատշաճ դիտողությունների առկայության դեպքում դրանք արտացոլի հաշվետվության մեջ (Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին օրենքի 26-րդ հոդված):</p> <p>Ձեռնարկողը պետք է շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման հայտը և հաշվետվությունը հանձնելուց դրանց կցի հանրային լուսման արձանագրությունները և տեսաձայնագրությունները: (Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին օրենքի 26-րդ հոդված):</p>		
Մոնիտորինգի ճշգրտում	<p>ՃՄՀԳ-ն ծրագրերն իրականացնողների հետ ճշգրտում է շրջակա միջավայրի վրա էական ազդեցություն ունեցող կետերի մոնիտորինգի արդյունքները: Դա արվում է, որպեսզի ճշգրտվի ծրագրերն իրականացնողների կողմից շրջակա միջավայրի և սոցիալական նկատառումները դիտարկելու փաստը: ՃՄՀԳ կողմից մոնիտորինգի ճշտման համար ծրագրերն իրականացնողների կողմից պետք է պատշաճ տեսքով տրամադրվի անհրաժեշտ տեղեկատվություն, ներառյալ գրավոր տեսքով: Անհրաժեշտության դեպքում ՃՄՀԳ-ն կարող է իրականացնել անկախ ուսումնասիրություն: Բացի այդ, ՃՄՀԳ-ն իր կալիբրում հրապարակում է ծրագրերն իրականացնողների կողմից կատարված մոնիտորինգի արդյունքները, որոնք հրապարակվում են նաև ծրագրերն իրականացնողների կողմից:</p>	Պետք է ձևակերպվի մոնիտորինգի ծրագիր, սակայն, մոնիտորինգի արդյունքների հրապարակման անհրաժեշտության հարցը հստակեցված չէ:	Մոնիտորինգի արդյունքների հրապարակման անհրաժեշտության վերաբերյալ նշում չկա	ՃՄՀԳ-ն կճշգրտի մոնիտորինգի արդյունքների հրապարակման փաստացի իրավիճակը

Բացի վերոնշյալ աղյուսակը, Հայաստանում չկան նաև որոշ նորմեր և ստանդարտներ, ինչպես ներկայացված է ստորև՝ բաժին (3)-ում: Այդ պատճառով, առաջարկվում է կիրառել միջազգային ստանդարտները:

(3) Բնապահպանական ստանդարտները Հայաստանում

Գործարաններից կեղտաջրերի բացթողմանը, գրունտի աղտոտմանը, ոռոգման ջրի որակին և մակերևութային ջրերում թունաքիմիկատների սահմանափակմանն առնչվող որոշ նորմեր և ստանդարտներ դեռ չեն ստեղծվել Հայաստանում: Ավելին, ստորգետնյա ջրերի դեպքում օգտագործման նպատակները տարբեր են, մասնավորապես՝ խմելու, կենցաղային օգտագործման, ձկնարդյունաբերության, ոռոգման և այլն: Գոյություն չունի կոնկրետ նորմ/ստանդարտ: Այս ենթազյխում նկարագրվում են բնապահպանությանն առնչվող առկա կանոնակարգը, նորմերը/ստանդարտները և օրենքները:

1) Օդի որակի ստանդարտ

Հայաստանում մթնոլորտային օդի որակի ազգային ստանդարտը նշված է “Բնակավայրերում մթնոլորտային օդի աղտոտիչների սահմանային թույլատրելի կոնցենտրացիաների նորմեր”-ում: Կանոնակարգում նշվում է որակի 389 պարամետրերի մասին, իսկ վերահսկման ենթակա պարամետրերը հստակեցվում են կախված վայրից, և անհրաժեշտ է վերահսկել բոլոր պարամետրերը: Մեծ քաղաքների դեպքում, ինչպիսին է Եղվարդը, ըստ ԲՆ, վերահսկման ենթակա պարամետրերն են փոշին, NO₂, SO₂ և CO: Հետևաբար, միայն այդ պարամետրերն են դիտվում որպես Ծրագրի ստանդարտ: Այդ պարամետրերի թույլատրելի արժեքները բերված են Աղյուսակ 5-1-3.3-ում:

Աղյուսակ 5-1-3.3 Օդի որակի ստանդարտները Հայաստանում

Օդի աղտոտիչ	Առավելագույն մեկնգամյա կոնցենտրացիա (մգ/մ ³)	Միջին օրական կոնցենտրացիա (մգ/մ ³)
Փոշի	0.5	0.15
SO ₂	0.5	0.05
NO ₂	0.0085	0.04
CO	5.0	3.0

Աղբյուր. Կառավարության No. 160-Ն որոշում, 02.02.2006թ.

2) Արդյունաբերական կեղտաջրի աղտոտվածության ստանդարտ

Հայաստանի կառավարությունը դեռևս պետք է ստեղծի արդյունաբերական գործարաններից կեղտաջրի բացթողնմանն առնչվող միանման ստանդարտներ: Ըստ ՀՀ Ջրային օրենսգրքի, առևտրային/արդյունաբերական յուրաքանչյուր միավոր պետք է առաջարկի դեպի շրջակա ջրավազաններ բացթողնման ենթակա սեփական կեղտաջրերի թույլատրելի արժեքները: Բոլոր գործարանները պետք է փաստաթղթում սահմանեն թույլատրելի մակարդակը՝ ելնելով կոնկրետ բանաձևից, և ներկայացնեն այն ԲՆ Ջրային ռեսուրսների կառավարման գործակալություն՝ առաջարկվող թույլատրելի արժեքները հաստատելու համար: Գործարանների շահագործման ժամանակ ԲՆ մեկ ուրիշ ստորաբաժանում (Բնապահպանական պետական տեսչություն) է պատասխանատու կեղտաջրերի բաղադրման իրավիճակի վերահսկման համար՝ ելնելով իերնց կողմից առաջարկված թույլատրելի մակարդակից: Բացթողնվող ջրում սովորաբար վերահսկվող պարամետրերն են ջերմաստիճանը, pH, TDS, SS, BOD, COD, SO₄, PO₄, NO₃-N, NO₂-N և այլն:

3) Մակերևութային ջրի ստանդարտը Հայաստանում

Հայաստանում գոյություն ունի մակերևութային ջրի որակի ստանդարտ, որը դասակարգվում է 5 կատեգորիայի, իսկ ջրի օգտագործումը որոշվում է հիմք ընդունելով ջրի որակի դասը: Ինչ վերաբերում է ոռոգման ջրին, կարող է օգտագործվել Դաս I – Դաս IV-ի պայմաններին բավարարող ջուրը: Հայաստանում Ֆոնային կոնցենտրացիան (ՖԿ) հստակեցված է յուրաքանչյուր գետի համար, իսկ ջրի որակի շեմը կախված է գետից: Ծրագրին առնչվող գետերն են Քասախն ու Հրազդանը, որոնց ֆոնային կոնցենտրացիաները, ինչպես նաև ընդհանուր մակերևութային ջրի որակի ստանդարտները ներկայացված են Հավելված-K-1-ի Աղյուսակ-1-ում:

Հայաստանում գոյություն չունի ոչ մի օրենսդրական ակտ, որն անդրադառնում է կոնկրետ ոռոգման ջրի որակին, չնայած կա մակերևութային ջրի որակի ստանդարտ: Ըստ ԳՆ պաշտոնյաների՝ կիրառվում են Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության (ՊԳԿ) կողմից մշակված միջազգային ստանդարտները: Ջրի որակի ընդհանուր պարամետրերի տեսանկյունից չկա մեծ տարբերություն Հայաստանում մակերևութային

ջրի որակի և ոռոգմանը վերաբերող ՊԳԿ ուղեցույցների միջև: Հայկական ստանդարտն ավելի խիստ է որոշ պարամետրերի համար: ՊԳԿ ջրի որակի ստանդարտը կցված է Հավելված-K-1-ի Աղյուսակ-2-ում:

Ինչ վերաբերում է օրգանական աղտոտիչների, օրինակ՝ թունաքիմիկատների կանոնակարգմանը, դեռևս ոչ մի ստանդարտ գոյություն չունի: Հետևաբար, ԲՆ “Շրջակա միջավայրի վրա ներգործության մոնիտորինգի կենտրոն” ՊՈԱԿ-ի անձնակազմն առաջարկում է Ծրագրի համար կիրառել ԵՄ ամսագրում նշված բնապահպանական որակի ստանդարտը: Աղտոտիչների ստանդարտը ցույց է տրված Հավելված-K-1-ի Աղյուսակ-3-ում:

4) Աղմուկ

Հայաստանում գործում են աղմուկի ստանդարտներ, իսկ շեմային արժեքները սահմանվում են կախված շրջակա պայմաններից և ժամից (ցերեկ կամ գիշեր): Աղմուկով պայմանավորված աղտոտման վերահսկման նորմը նկարագրված է Աղյուսակ 5-1-3.4-ում:

Աղյուսակ 5-1-3.4 Աղմուկի ստանդարտները Հայաստանում

Սենքերի և տարածքների նշանակությունը	Օրվա ժամանակը	Համարժեք մակարդակը (դԲԱ)	Մտավելագույն մակարդակը (դԲԱ)
Բնակելի շենքերին, պոլիլինիկաների, ամբուլատորիաների, դիսպանսերների, հանգստյան տների, պանսիոնատների, ծերերի և հաշմանդամների համար տուն-ինտերնատների, մանկապարտեզների, դպրոցների և ուսումնական այլ հաստատությունների, գրադարանների շենքերին անմիջապես հարող տարածքներ	6:00 – 22:00 22:00 – 6:00	55 45	70 60
Բնակարանների սենյակներ, հանգստյան տների, պանսիոնատների, ծերերի և հաշմանդամների տուն-ինտերնատներ, բնակելի տարածքներ, մանկապարտեզների և դպրոց-ինտերնատների, ննջասենյակներ	6:00 – 22:00 22:00 – 6:00	40 30	55 45
Աղմուկը աշխատատեղերում՝ շինարարության փուլում			80

Աղբյուր. ՀՀ առողջապահության նախարարի թիվ 138 հրամանով հաստատված "Աղմուկն աշխատատեղերում, բնակելի և հասարակական շենքերում և բնակելի կառուցապատման տարածքներում" N2-III-11.3 սանիտարական նորմեր

5) Թափոն

“Թափոնների մասին” ՀՀ օրենքն ընդունվել է 2004թ.-ին: Թափոնները դասակարգվում են վեց կատեգորիաների, որոնք են՝ 1) կենցաղային թափոն, 2) ոչ կենցաղային թափոն, 3) արդյունաբերական թափոն, 4) շինարարական թափոն, 5) մեծամասշտաբ թափոն և 6) վտանգավոր թափոն: Թափոնների հեռացման ծախսը կազմում է առավելագույնը 3,000 դրամ և 10,000 դրամ, համապատասխանաբար, 1մ³-ի և 1 տոննայի համար: Թափոնների կառավարման ոլորտում լիազոր մարմին է հանդիսանում ԲՆ-ը, և ցանկացած շինարարական կազմակերպություն, որն առաջացնում է թափոն, պետք է պատրաստի “թափոնի անձնագիր” և ներկայացնի այն ԲՆ: Թափոնների հեռացման թույլտվություն տրվում է ԲՆ կողմից: ԲՆ կողմից որոշվում է նաև թափոնների հեռացման վայրը:

5-1-4 Այլընտրանքների ուսումնասիրությունը

5-1-4-1 Ջրային ռեսուրսների այլընտրանքները

Ծրագրում առաջարկվում է կառուցել ջրանցքներ և ջրամբար: Այս կառուցվածքները միասին կկարողանան թիրախային տարածքն ապահովել բավարար և կայուն ոռոգման ջրով: Այդ պատճառով, ջրանցքներն ու ջրամբարը կդիտարկվեն որպես մեկ համալիր: Երբ ուսումնասիրվեն ծրագրի այլընտրանքները, ջրանցքների և ջրամբարի համալիրը կհամեմատվի մյուսների հետ:

Ծրագրի նպատակը թիրախային տարածքի ոռոգման համակարգի բարելավումն է: Այդ նպատակին հասնելու համար ջրային ռեսուրսների երկու տարբերակ է դիտարկվում: Առաջին տարբերակը ոռոգման համար ստորգետնյա ջրերի օգտագործումն է, իսկ երկրորդը՝ մակերևութային ջրերի օգտագործումը, ներառյալ հալոցքաջրերը: Բացի այդ, ուսումնասիրվել է նաև «Ջրոյական տարբերակը», երբ ծրագիրը չի իրականացվում:

(1) Ջրոյական տարբերակ

ՀՀ կառավարությունը 1980-ականներից սկսած կառավարում է Սևանա լճից վերցվող ջրի քանակը: Բացի այդ, ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվել են Սևանա լճի պահպանության ծրագրեր, ինչպիսին է Արփա և Որոտան գետերից ջրառ իրականացնելու համար թունելների կառուցումը: Արդյունքում, ջրի քանակը հասել է 38 մլրդ. մ³, սակայն, Կառավարությունը լճից բաց թողնվող ջրի տարեկան քանակը սահմանափակել է 170 մլն. մ³ չափով, բացառությամբ սակավաջուր տարիների: Եթե Ծրագիրը չիրականացվի, ապա թիրախային տարածքը նախկինի պես կախված կլինի Սևանա լճից, որպես ոռոգման ջրի հիմնական աղբյուր: Դա կբերի Սևանա լճի ջրի մակարդակի նվազման: Մյուս կողմից, երբ Սևանա լճի ջրի մակարդակի պահպանության համար նվազեցվում է լճից ոռոգման նպատակով ջրի բացթողնման քանակը, ապա Ծրագրի թիրախային տարածքում գյուղատնտեսական արտադրությունը կարող է նվազել, քանզի ոռոգման համար ջրի պահանջարկը չի բավարարվում:

Խորհրդային Միության տարիներին Եղվարդի ջրամբարը նախագծվել է 228 մլն. մ³ չափով, իսկ պատվարը կառուցվել է 1980-ականների սկզբին: Ֆինանսական խնդիրների պատճառով 1985թ.-ին շինարարությունը դադարեցվել է: Այնուամենայնիվ, պատվարի մի մասը կառուցվել է: Հետևաբար, եթե այն չօգտագործվի, ապա Խորհրդային Միության տարիներին կատարված ներդրումն ի զուր կլինի: Բացի այդ, Ջրամբարի տարածքում մշակվում է գարի, ցորեն և առվույտ, սակայն, գյուղատնտեսները հասկանում են, որ Ջրամբարի կառուցումը վերսկսվելու է: Այդ պատճառով, նրանք ոռոգման համակարգի և այլնի կառուցման համար բավարար չափով ներդրում չեն կարող կատարել:

Եթե ընդունվի «Ջրոյական տարբերակը», ապա անհնար կլինի Սևանա լճի պահպանության համար արդյունավետ միջոցառումներ իրականացնել, ինչպես նաև Խորհրդային Միության տարիներին Եղվարդի ջրամբարի կառուցման համար իրականացված ներդրումները ի զուր կլինեն: Բացի այդ, այն գյուղատնտեսները, ովքեր Ջրամբարի տարածքում զբաղվում են հողագործությամբ, ստիպված կլինեն շարունակել անարդյունավետ հողագործությունը: Այդ պատճառով, «Ջրոյական տարբերակը» խորհուրդ չի տրվում:

(2) Ստորգետնյա ջրերի շահագործումը

Արարատյան դաշտավայրի տակ մեծ քանակությամբ բարձր որակի ստորգետնյա ջրեր (արտեզյան ջրեր) կան: Ստորգետնյա ջրերն օգտագործվում են հողագործության և խմելու նպատակով: Սակայն, վերջին տարիներին Արարատյան դաշտավայրում ստորգետնյա

ջրերը լայնորեն օգտագործվում են ձկնաբուծության համար: Այդ պատճառով, Արարատյան դաշտավայրի ստորգետնյա ջրերի մակարդակն էապես իջել է: Համեմատելով արտեզյան ջրերի 1983թ.-ի և 2013թ.-ի մակարդակը, տեսնում ենք, որ այն իջել է 6-9մ-ով (ՀԲ, 2014թ.): Ստորգետնյա ջրերի նվազումն առաջացրել է կոնֆլիկտ ջրօգտագործողների (ոռոգման, խմելու, արդյունաբերության, ատոմակայանի հովացման և այլ նպատակներով) միջև:

Շահառու տարածքում ՋՕԸ-ները ոռոգման նպատակով օգտագործում են նաև պոմպեր՝ ստորգետնյա ջրերի արտանդման նպատակով: Այդպիսի դեպքերում պոմպերի շահագործման ծախսն իր վրա է վերցնում ՀՀ կառավարությունը, որը մեծ բեռ է պետական բյուջեի համար: Ստորգետնյա ջրերով ոռոգվող տարածքները սահմանափակ են, քանզի ստորգետնյա ջրային ռեսուրսները սահմանափակ են: Հաշվի առնելով վերոնշյալը, շահառու տարածքում միայն ստորգետնյա ջրերի օգտագործմամբ անհնար է ապահովել կայուն ջրամատակարարում:

(3) Մակերևութային ջրերի շահագործումը

Ինչպես արդեն նշվել է, Հայաստանի գետերում ջրի հոսքի քանակը տարվա եղանակից կախված փոխվում է: Վաղ գարնանը, ձնհալքից հետո, ջրի հոսքն առավելագույնն է և չի օգտագործվում ոռոգման նպատակով (այսպես կոչված՝ «ազատ ջրեր»): Այդ պատճառով, հնարավոր է ջուր վերցնել այնպիսի գետերից, որոնք գետի մեծ ավազան և հոսքի մեծ քանակ ունեն, ինչպիսին է Հրազդան գետը: Առաջարկվում է առկա ջրանցքների միջոցով «ազատ ջրերն» ուղղել դեպի Եղվարդի ջրամբար այն ժամանակահատվածում, երբ գետի ջրի հոսքն ավելի է քան ջրի պահանջարկը: Ներկայումս, հունիսից հոկտեմբեր ընկած ժամանակահատվածում առկա ջրի քանակն ավելի քիչ է, քան ոռոգման ջրի պահանջարկը, և շահառու տարածքները կախված են լինում Սևանա լճից ջրառ իրականացնող Ստորին-Հրազդան ջրանցքից: Ազատ ջրերի օգտագործմամբ հնարավոր կլինի ոռոգումն իրականացնել այլ ջրային ռեսուրսներից (ներառյալ Սևանա լիճը) անկախ, որը կարող է խթանել Սևանա լճի պահպանությունը: Ավելին, բավարար քանակությամբ ոռոգման ջուր ապահովելով կբարձրանա տարածքի գյուղատնտեսության արտադրողունակությունը և կենսամակարդակը:

2006թ.-ին Կառավարությունը ստեղծեց Ջրի ազգային ծրագիր, որով խրախուսում է անցումը մեխանիկական ջրամատակարարումից ինքնահոսի: Այդ քաղաքականությամբ հնարավոր կլինի մակերևութային ջրերի արդյունավետ շահագործման շնորհիվ ազատվել ստորգետնյա ջրերից ունեցած կախվածությունից: «Էներգատար ջրամատակարարման համակարգերի փոխարինման» գաղափարին նպաստել է նաև ստորգետնյա ջրերի մակարդակի իջեցումը: Եթե իրականացվի ինքնահոս ոռոգում, որն օգտագործում է մակերևութային ջրերը, ապա ստորգետնյա ջրերից կախվածությունը կնվազի և այն կխթանի Արարատյան դաշտավայրում ստորգետնյա ջրերի պահպանությունը: Բացի այդ, Ջրամբարի կառուցման շնորհիվ կկրճատվի շահագործվող պոմպերի քանակն ու աշխատաժամանակը: Եվ վերջապես, կնվազեն պահպանման ծախսերը:

Հաշվի առնելով վերոնշյալը, դիտարկվել են ջրային ռեսուրսների այլընտրանքներ: Դրա արդյունքները ներկայացված են աղյուսակ 5.1-4.1-ում:

Աղյուսակ 5-1-4.1. Ջրային ռեսուրսների այլընտրանքների ուսումնասիրում

Կետ	Ջրոյական տարբերակ	Ստորգետնյա ջրերի շահագործում	Մակերևութային ջրերի շահագործում
Ազդեցություններ շինարարության փուլում՝ (օրինակ՝ օդի որակ, ջրի աղտոտում,	—	—	Δ Շինարարության փուլում կանխատեսվում է օդի և ջրի աղտոտում

Կետ	Ջրոյական տարբերակ	Ստորգետնյա ջրերի շահագործում	Մակերևութային ջրերի շահագործում
աղմուկ և այլն)			
Սևանա պահպանություն լճի	× Ոռոգման համար կօգտագործվի Սևանա լճի ջուրը	○ Սևանա լճից կախվածությունը որոշ չափով կնվազի	◎ Սևանա լճից վերցվող ջրի քանակը կնվազի, որը կնպաստի Սևանա լճի պահպանությանը
Ազդեցություններ Արարատյան դաշտավայրի ստորգետնյա ջրերի վրա	—	× Արտամղումը կարող է իջեցնել ստորգետնյա ջրերի մակարդակը	◎ Ստորգետնյա ջրերի վրա ազդեցություն չի սպասվում, քանզի ծրագրի շրջանակներում ստորգետնյա ջրեր չեն օգտագործվելու
Հողի օտարում	—	— Կարիք չկա	× Նախատեսվում է հողի օտարում
Ազդեցությունը սոցիալ-տնտեսական գործունեությունների և տարածաշրջանային զարգացման վրա	—	× Կնպաստի ոռոգման զարգացմանը, սակայն բացասական ազդեցություն կունենա արդյունաբերության այլ ոլորտների վրա	○ Հնարավոր կլինի կայուն ոռոգմամբ գյուղատնտեսություն իրականացնել
Հնարավոր ոռոգման տարածքը	8,391հա	8,391հա<մակերես<12,347հա	12,347հա
Ծրագրի արժեքը	— Այնուամենայնիվ, չի օգտագործվի Խորհրդային ժամանակաշրջանի ներդրումը	Δ Համեմատաբար ոչ-թանկ	× Թանկ
Պահպանման և կառավարման ծախսերը	—	Δ Միջին	○ Ցածր
Համապարփակ գնահատում	Անընդունելի	Անընդունելի	Ընդունելի

— : Ազդեցություն չկա, × : Ահռելի բացասական ազդեցություն, Δ : Բացասական ազդեցություն, ○ : Դրական ազդեցություն, ◎ : Ահռելի դրական ազդեցություն

5-1-4-2 Ջրամբարի վայրի այլընտրանքներ

Հաշվի առնելով տեղագրական պայմանները, Հրազդան գետի աջ և ձախ ափերին 10 վայր կա, որտեղ կարող է կառուցվել Ջրամբարը: Սակայն, այդ վայրերի տարողունակությունը շատ փոքր է: Անգամ Մեղրաձորի վայրը (Կոտայքի մարզի Մեղրաձոր համայնք, տես նկար 5-1-4.1-ը), որն ունի ամենամեծ տարողունակությունը մոտ 30 մլն. մ³, շատ ավելի փոքր է քան 90 մլն. մ³ տարողունակությամբ Եղվարդի ջրամբարը: Հետևաբար, Եղվարդի ջրամբարի տարողունակությանը հավասար ջրի պաշար ապահովելու համար անհրաժեշտ է կառուցել մի քանի ջրամբարներ: Այդ դեպքում, շինարարության ծախսերը ավելի շատ կլինեն, քան Եղվարդի ջրամբարի դեպքում: Բացի այդ, օտարման ենթակա հողատարածքն ավելի շատ կլինի, քանզի իրականացվելու է նոր շինարարություն: Մեղրաձորում և դրա շուրջ պահպանվող տարածք չկա և, հետևաբար, բնապահպանության տեսանկյունից Եղվարդի և Մեղրաձորի վայրերի միջև տարբերություն չկա: Ջրամբարի վայրի այլընտրանքներն ուսումնասիրվել են հողի օտարման մասշտաբի և արժեքի հիման վրա: Այդ պատճառով, Եղվարդի ջրամբարի տարածքը համարվել է ամենահամապատասխանը: Աղյուսակ 5-1-4.2-ում ներկայացված է Ջրամբարի շինարարության այլընտրանքների համեմատությունը:

Նկար 5-1-4.1 Եղվարդի ջրամբարի և Մեղրաձորի վայրի տեղագրությունը

Աղյուսակ 5-1-4.2 Ջրամբարի վայրի այլընտրանքների ուսումնասիրում

Կետ	Եղվարդի ջրամբար	Մեղրաձորի վայրը և այլ վայրեր
Հողի օտարում	<p>Δ</p> <p>Նախատեսվում է հողի օտարում ջրանցքների շուրջ: Մակայն, օտարման ենթակա տարածքը սահմանափակ է, քանզի մեկ ջրամբար է: Բացի այդ, Եղվարդի ջրամբարի հողերը համայնքային հողեր են: Ներկայումս այդ հողերը մշակող գյուղատնտեսները հասկանում են հողագործության դադարեցման անհրաժեշտությունը:</p>	<p>×</p> <p>Բացի ջրանցքի շինարարության համար անհրաժեշտ հողի օտարումից և վերաբնակեցումից, անհրաժեշտ է նաև ջրամբարի շինարարության համար հողի օտարում: Բացի այդ, հողի օտարման չափն ու մասշտաբը ավելի լուրջ կլինի:</p>
Ծրագրի արժեքը	Δ Թանկ	× Շատ թանկ
Համապարփակ գնահատում	Ընդունելի	Անընդունելի

— : Ազդեցություն չկա, × : Ահեղի բացասական ազդեցություն, Δ : Բացասական

5-1-4-3 Եղվարդի ջրամբարում հակահինֆիլտրացիոն աշխատանքների այլընտրանքները

Երկրաբանական առանձնահատկությունների տեսանկյունից՝ նախատեսվող ջրամբարի տարածքի գրունտն ունի մեծ ջրաթափանցություն և, հետևաբար, անհրաժեշտ է իրականացնել հակահինֆիլտրացիոն աշխատանքներ: Կա հակահինֆիլտրացիոն աշխատանքների չորս տարբերակ 1) բենտոնիտի գորգ, 2) գրունտաբենտոնիտե խառնուրդ, 3) գրունտացեմենտ և 4) գրունտացեմենտի երկու շերտերի միջև տեղադրված բենտոնիտի գորգ: Այս հակահինֆիլտրացիոն աշխատանքներն ուսումնասիրվել են հուսալիության և արժեքի տեսանկյունից: Արդյունքում, եղրակացություն է արվել, որ վերջին տարբերակն (գրունտացեմենտի երկու շերտերի միջև տեղադրված բենտոնիտի գորգը) ամենալավն է: Պետք է նշել, որ շրջակա միջավայրի վրա ազդեցությունների տեսանկյունից այլընտրանքների միջև տարբերություն չկա: Ուսումնասիրության արդյունքները բերված են աղյուսակ 5-1-4.3-ում:

Աղյուսակ 5-1-4.3 Եղվարդի ջրամբարի համար հակահինֆիլտրացիոն աշխատանքների ուսումնասիրությունը

Պարամետրերը/աշխատանքը	1. Բենտոնիտի գորգ	2. Գրունտաբենտոնիտե խառնուրդ	3. Գրունտացեմենտ	4. Գրունտացեմենտի երկու շերտերի միջև տեղադրված բենտոնիտի գերգ
1) Հուսալիություն	Շինարարական աշխատանքներն ուշադիր իրականացնելով հանդրձ շատ դժվար է ամբողջությամ կանխել մարդկային սխալները:	Եթե կիրառված նյութն ամբողջությամբ պարփակված չլինի, այն կարող է հալվել և լվացվել:	Խնամքի ³ կարիք կա	Խառնվում է միմյանց փոխլրացնող երկու նյութ, իսկ իրականացման կառավարումը դյուրին է, համեմատած մեկ նյութի օգտագործման դեպքի հետ:
2) Արժեքը	Ջրամբարի հատակը. \$12.6/մ ² Հյուսիսային լանջ. \$22.4/մ ² Հարավային լանջ. \$24.1/մ ²	Ջրամբարի հատակը. \$18.3/մ ² Հյուսիսային լանջ. \$28.1/մ ² Հարավային լանջ. \$30.4/մ ²	Ջրամբարի հատակը. \$15.3/մ ² Հյուսիսային լանջ. \$15.3/մ ² Հարավային լանջ. \$15.3/մ ²	Ջրամբարի հատակը. \$14.5/մ ² Հյուսիսային լանջ. \$14.5/մ ² Հարավային լանջ. \$14.5/մ ²
Եղրակացություն	-	-	-	Առաջարկվում է, որպես հակահինֆիլտրացիոն աշխատանք

5-1-4-4 Պատվարի կառուցման ուսումնասիրումը

Կա պատվարի կառուցման երկու տարբերակ՝ Պլան Ա - առկա պատվարների օգտագործում, և պլան Բ - նոր պատվարների կառուցում: Այս տարբերակների ուսումնասիրությունը ներկայացված է աղյուսակ 5-1-4.4-ում: Պլան Ա-ի դեպքում արժեքն ավելի ցածր է, համեմատած Պլան Բ-ի հետ: Բացի այդ, կարելի է օգտագործել առկա պատվարները: Ինչ վերաբերում է սոցիալական ասպեկտին, Պլան Բ-ի դեպքում նախատեսվող ջրածածկման գոտին ավելի փոքր է, քանի որ այդ դեպքում Ջրամբարի հյուսիսային և հարավային մասերը չեն ջրածածկվելու: Սակայն, այդ մասերը ներկայումս չեն օգտագործվում գյուղատնտեսական նպատակով: Դա նշանակում է, որ սոցիալական տեսանկյունից Պլան Ա-ի և Պլան Բ-ի միջև մեծ տարբերություն չկա: Այդ պատճառով, Եղվարդի ջրամբարի համար առաջարկվում է Պլան Ա-ն:

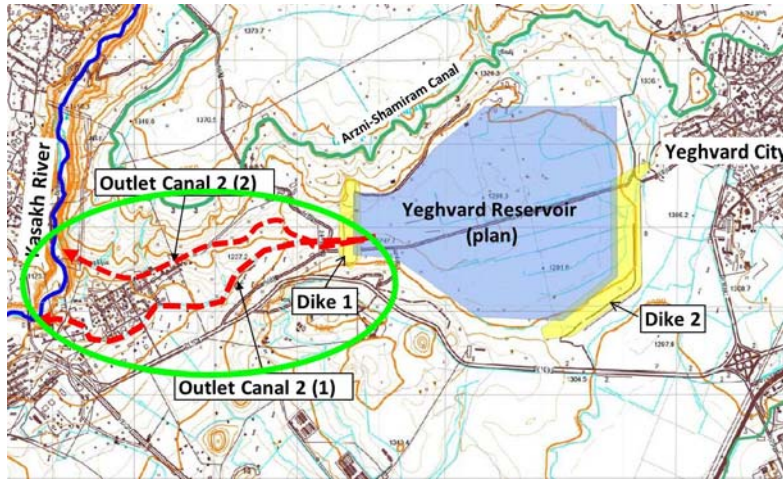
³ “Խնամքի” նպատակն է պահպանել կիրառվող գրունտացեմենտի խոնավությունը՝ ամրության և անջրաթափանցության բարձրացման համար

Աղյուսակ 5-1-4.4 Եղվարդի ջրամբարի համար պատվարի կառուցման ուսումնասիրումը

Պլան	Պլան Ա – առկա պատվարների օգտագործում	Պլան Բ – նոր պատվարների կառուցում
Ուրվագատկերը		
Ծավալը	94 մլն. մ ³	94 մլն. մ ³
Ջրի ստորին մակարդակ	1,290 մ	1,290 մ
Ջրի վերին մակարդակ	1,305 մ	1,307 մ
Պատվարի բարձրությունը	25.55 մ	27.55 մ
Ջրամբարի մակերեսը	7.96 կմ	5.42 կմ
Հակահինֆիլտրացիոն մակերեսը	5.44 կմ	3.10 կմ
Ծինարարության արժեքը	88.8 մլն. ԱՄՆ դոլար	90.9 մլն. ԱՄՆ դոլար
Սոցիալական ասպեկտը	Ջրամբարի կենտրոնում գտնվող առկա գյուղատնտեսական նշանակության հողամասերը (80հա) կանցնեն ջրի տակ:	Ջրամբարի կենտրոնում գտնվող առկա գյուղատնտեսական նշանակության հողամասերը (80հա) կանցնեն ջրի տակ: Չնայած նրան, որ ջրածածկման գոտին ավելի փոքր է, համեմատած Պլան Ա-ի դեպքի հետ, բերրի հողամասերը գտնվում են Ջրամբարի կենտրոնական մասում և, հետևաբար, սոցիալական տեսանկյունից երկու պլանների միջև մեծ տարբերություն չկա:
Ընտրությունը	Ընդունված	Չընդունված

5-1-4-5 Ջրթող ջրանցք 2-ի ծրագծի ուսումնասիրությունը

Ջրամբարում ամբարված ջուրը դեպի Քասախ գետ ուղղվելու է Ջրթող ջրանցք 2-ով, որի ծրագծի երկու տարբերակ կա, ինչպես պատկերված է նկար 5-1-4.2-ում: Առաջինը՝ Ջրթող ջրանցք 2 (1)-ը, անցնում է բնական հունով, իսկ երկրորդը՝ Ջրթող ջրանցք 2 (2)-ը, անցնում է մրգատու այգով և բնակելի տարածքով: Ինչ վերաբերում է առաջին տարբերակին, բնական հունի երկայնքով ձգվող տարածքը պատկանում է Նոր Երզնկա համայնքին, ինչը թույլ է տալիս նվազագույնի հասցնել մասնավոր հողամասերի օտարումն ու խուսափել վերաբնակեցումից: Երկրորդ տարբերակի դեպքում անհրաժեշտ է իրականացնել մի քանի տան վերաբնակեցում, ինչպես նաև վնաս կհասցվի ջրանցքի երկայնքով ձգվող մրգատու այգուն: Այդ պատճառով, որպես Ջրթող ջրանցք 2-ի ծրագիծ ընտրվել է Ջրթող ջրանցք 2 (1)-ը, ինչպես ներկայացված է նկար 5-1-1.1-ում:

Նկար 5-1-4.2 Ջրոցող ջրանցք 2-ի տարբերակների ուսումնասիրում

5-1-4-6 Առաջարկվող ջրանցքների համար խողովակաշարային համակարգի և բաց ջրանցքով համակարգի ուսումնասիրումը

Ջրանցքների կառուցման համար կա երկու տարբերակ՝ բաց ջրանցքով համակարգ և խողովակաշարային համակարգ: Յուրաքանչյուր ջրանցքի համար առաջարկվել է համապատասխան համակարգ հաշվի առնելով տեղագրական պայմանները, արժեքը և սոցիալական ազդեցությունը: Արդյունքում, բոլոր ջրանցքների համար առաջարկվել է խողովակաշարային համակարգ, բացառությամբ Մնուցող ջրանցք 2-ի: Ուսումնասիրման արդյունքները ներկայացված են ստորև բերված աղյուսակում:

Աղյուսակ 5-1-4.5 Առաջարկվող ջրանցքների համար բաց ջրանցքով համակարգի և խողովակաշարային համակարգի ուսումնասիրումը

(1) Մնուցող ջրանցք 1

Պարամետր	Բաց ջրանցք	Խողովակաշար
Ջրամբարում ջուր ամբարելու հնարավորությունը	Եթե կիրառվի բաց ջրանցքով համակարգ, ապա Մնուցող ջրանցք 1-ի գլխամասի և Ջրամբարի լրիվ լցված վիճակում ջրի մակարդակի միջև անհրաժեշտ կլինի ապահովել 15մ տարբերություն: Այնուամենայնիվ, անհնար է բարձրությունների բավարար տարբերություն ապահովել հաշվի առնելով այն, որ առաջարկվող ջրանցքն անցնելու է Պատվար 2-ի վրայով: Եթե կառուցվի բաց ջրանցք, ապա անհրաժեշտ կլինի տեղադրել պոմպային համակարգ՝ Ջրամբարը լրիվ լցնելու համար:	Խողովակաշարի կառուցման համար տեղագրական պայմանները խոչընդոտ չեն հանդիսանում: Հնարավոր է ամբարել նախատեսված քանակով ջուր առանց պոմպային համակարգի:
Սոցիալական ազդեցությունը	Բաց ջրանցքի կառուցման համար անհրաժեշտ է ապահովել 3մ լայնություն ջրանցքի համար և լրացուցիչ 4մ լայնություն սպասարկման համար (գումարային 7մ), որը հանգեցնում է հողամասի օտարման:	Անհրաժեշտ է ընդամենը հողամասի ժամանակավոր օգտագործում, որն ունենում է ավելի քիչ բացասական սոցիալական ազդեցություն, համեմատած բաց ջրանցքով տարբերակի հետ:
Արժեքը	Շահագործման փուլում անհրաժեշտ կլինի էլեկտրաէներգիայի վճար պոմպերի շահագործման համար:	Կարող է կիրառվել ինքնահոս ոռոգման համակարգ, որի դեպքում չկա շահագործման ծախս (օրինակ՝ էլեկտրաէներգիայի վճար):
Ընտրությունը	չընտրված	ընտրված

(2) Մնուցող ջրանցք 2

Պարամետր	Բաց ջրանցք	Խողովակաշար
Ջրամբարում ջուր ամբարելու	Արգնի-Շամիրամ ջրանցքից ջրառի կետի և Ջրամբարի լրիվ լցված վիճակում ջրի	Ջրամբարում հնարավոր է ամբարել ջուր:

Գլուխ 5, ՎՀ

հնարավորությունը	մակարդակի միջև կա բարձրությունների բավարար տարբերություն:	
Սոցիալական ազդեցությունը	Առաջարկվող Մնուցող ջրանցք 2-ի շրջակա հողը չի օգտագործվում գյուղատնտեսական նպատակով: Հետևաբար, բաց ջրանցքի կառուցման ազդեցությունը շրջակա տարածքի վրա զգալի չէ:	Նույնը, ինչ ձախ կողմում
Արժեքը	Բաց ջրանցք կառուցելու գինը համեմատաբար ցածր է:	Բաց ջրանցք կառուցելու համեմատ խողովակաշար տեղադրելու գինն ավելի բարձր է:
Ընտրությունը	ընտրված	չընտրված

(3) Զրթող ջրանցք 1

Պարամետր	Բաց ջրանցք	Խողովակաշար
Զրամբարից դեպի Արզնի-ճյուղ ջրանցք ջուր տեղափոխելու հնարավորությունը	Եթե կիրառվի բաց ջրանցքով համակարգ, ապա անհրաժեշտ կլինի շրջանցել բարձրադիր վայրը, որի բացարձակ բարձրությունը մոտ 1,300մ է: Դա ավելի բարձր է, քան Զրամբարի հատակի բացարձակ բարձրությունը, որը 1,290մ է: Այդ դեպքում ջրանցքի երկարությունը կլինի 6.5կմ:	Եթե կիրառվի խողովակաշար, ապա հնարավոր կլինի Մնուցող ջրանցք 1-ի հետ համատեղ օգտագործել 1.2կմ երկարությամբ հատված: Խողովակաշարը կարող է հատել երկաթգիծը: Խողովակաշարի ջրթող հատվածի նախագծային երկարությունը 0.73կմ է (ջրանցքի ընդհանուր երկարությունը 1.93կմ է), որը շատ ավելի կարճ է, քան բաց ջրանցքի երկարությունը:
Սոցիալական ազդեցությունը	Բետք է ապահովել տարածք ջրանցքի և պահպանման գոտու համար: Այդ դեպքում հողամասերի օտարման կարիք է առաջանում և ազդակիր տարածքն ավելի մեծ է լինում:	Անհրաժեշտ է ընդամենը հողամասերի ժամանակավոր օգտագործում, որն առաջացնում է չնչին սոցիալական ազդեցություն:
Արժեքը	Զրանցքի երկարության պատճառով արժեքը բարձր է:	Զրանցքի կարճության շնորհիվ արժեքն ավելի ցածր է, քան բաց ջրանցքի դեպքում:
Ընտրությունը	չընտրված	ընտրված

(4) Զրթող ջրանցք 2

Պարամետր	Բաց ջրանցք	Խողովակաշար
Զրամբարից դեպի Արզնի-ճյուղ ջրանցքի վերջնակետ և դեպի Քասախ գետ ջուր տեղափոխելու հնարավորությունը	Եթե կիրառվի բաց ջրանցք, ապա անհրաժեշտ կլինի Զրամբարի հատակի և Արզնի-ճյուղ ջրանցքի վերջնակետի միջև ապահովել բարձրությունների 14մ տարբերություն: Գնահատված տարբերությունը 13.7մ է, որը բավարար չէ: Այդ պատճառով, բաց ջրանցքի միջոցով Զրամբարից դեպի Արզնի-ճյուղ ջրանցք ջուր տեղափոխելը դժվար է:	Հնարավոր է Զրամբարից դեպի Արզնի-ճյուղ ջրանցք ջուր տեղափոխել:
Սոցիալական ազդեցությունը	Առաջարկվող ծրագիծն անցնում է գյուղատնտեսական նշանակության հողամասերի և շենքերի վրայով: Բաց ջրանցքի դեպքում ազդակիր տարածքը մեծ է և հողամասերի օտարման կարիք կա:	Խողովակաշարի դեպքում ազդակիր տարածքը փոքր է և ընդամենը հողամասի ժամանակավոր օտագործման կարիք կա:
Արժեքը	Ազդակիր տարածքի համար փոխհատուցումը մեծ է, քանի որ ջրանցքի երկայնքով պետք է ապահովել պահպանման գոտի:	Ազդակիր տարածքի համար փոխհատուցումն ավելի փոքր է, քան բաց ջրանցքի դեպքում:
Ընտրությունը	չընտրված	ընտրված

5-1-5 Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման շրջանակը և առաջադրանքի պայմանները

5-1-5-1 Շրջանակը

Շրջանակի որոշման փուլում ենթադրվում է, որ Եղվարդի ջրամբարի և ոռոգման ջրանցքների կառուցման պատճառով շրջակա միջավայրի վրա որոշ ազդեցություններ կլինեն, մասնավորապես՝ ազդեցություններ օդի որակի, ջրի որակի և հողի վրա, աղմուկ, թափոնների առաջացում, հողի օտարում և այլն: Շրջանակի որոշման արդյունքները ներկայացված են ստորև:

Աղյուսակ 5-1-5.1 Շրջանակի որոշման արդյունքները

Բնապահպանական պարամետր	Գնահատում		Գնահատման պատճառը
	Մինչև շինարարությունը և դրա ժամանակ	Շահագործման փուլ	
1. Օդի որակ	Բ	Դ	Շինարարության փուլ Տեղի կունենա փոշու և օդի արտանետում: Ջրթող ջրանցք 2-ը անցնելու է մի քանի գյուղով: Ջրանցքի շինարարության ժամանակ այդ գյուղերն ազդեցություն կկրեն: Շահագործման փուլ Մեքենաների ավելացում չի սպսվում և օդի աղտոտման հավանականությունը գաճր է:
2. Ջրի որակ	Բ	Գ	Շինարարության փուլ Շինարարության վայրում կառաջանա ցեխաջուր: Շահագործման փուլ Ծրագրի ազդեցությամբ Հրագղան գետի ջրի որակի վատթարացում չի կանխատեսվում, քանզի ապահովվելու է նվազագույն էկոլոգիական թողքը: Եղվարդի ջրամբարում պետք է պահեստավորվի Արզնի-Շամիրամ ջրանցքի ջուրը, ներառյալ հալոցքաջրերը: Ջրամբարի ջրի որակի խնդիր չի առաջանա: Այնուամենայնիվ, կա հավանականություն, որ ամռանը տեղի կունենա պլանկտոնների առաջացում: Հաշվի առնելով այն, որ շահառու տարածքի հիմնական մշակաբույսերը ցորենը, բանջարեղենը, կանաչին և մրգերն են, սառը ջրով ոռոգման արդյունքում մշակաբույսերի վնաս չի կանխատեսվում:
3. Թափոններ	Բ	Դ	Շինարարության փուլ Աշխատանքային ճամբարից և շինարարական աշխատանքների արդյունքում կառաջանան թափոններ: Շահագործման փուլ Անհրաժեշտ է ջրանցքների հողահանում, սակայն, դրա ծավալը շատ քիչ է և աննշան:
4. Հողի աղտոտում	Բ	Գ	Շինարարության փուլ Կանխատեսվում է յուղի արտահոսք շինարարական մեքենաներից և սարքավորումներից: Շահագործման փուլ Ոռոգվող տարածքների ավելացման արդյունքում կավելանա կիրառվող թունաքիմիկատների քանակը, որը կարող է ազդեցություն թողնել հողի վրա:
5. Աղմուկ և տատանում	Բ	Դ	Շինարարության փուլ Կանխատեսվում է, որ շինարարական աշխատանքների արդյունքում կառաջանա աղմուկ և վիբրացիա: Շահագործման փուլ Ընդունելով, որ տրանսպորտային հոսքի ավելացում չի լինելու, կանխատեսվում է, որ աղմուկ և վիբրացիա չի առաջանա:
6. Գրունտի նստեցում	Դ	Դ	Շինարարության փուլ / Շահագործման փուլ Շինարարության և շահագործման փուլերում գրունտի նստեցում չի առաջանա, քանզի չի նախատեսվում օգտագործել ստորգետնյա ջրերը:
7. Տիպի հոտ	Դ	Դ	Շինարարության փուլ / Շահագործման փուլ Տիպի հոտ առաջացնող աշխատանք չի նախատեսվում:
8. Հատակի նստվածք	Դ	Դ	Շինարարության փուլ / Շահագործման փուլ Հատակի նստվածք առաջացնող աշխատանք չի նախատեսվում: Շահագործման փուլում հատակի նստվածքի հետ կապված ազդեցություն չի առաջանա, քանի որ իրականացվելու է ջրանցքի երեսպատում բետոնով:
9. Պահպանվող տարածք	Դ	Դ	Շինարարության փուլ / Շահագործման փուլ Ծրագրի տարածքի շուրջ պահպանվող տարածք չկա:
10. Ստորգետնյա ջրեր	Դ	Գ/Բ*	Շինարարության փուլ Ստորգետնյա ջրերի մակարդակը 100մ-ի կարգի է և, հետևաբար, Ծրագրի կողմից ստորգետնյա ջրերի վրա ազդեցություն չի կանխատեսվում: Շահագործման փուլ Ստորգետնյա ջրերի շահագործում չի նախատեսվում: Ծրագիրը կարող է նպաստել

Գլուխ 5, ՎՀ

Բնապահպանական պարամետր	Գնահատում		Գնահատման պատճառը
	Մինչև շինարարությունը և դրա ժամանակ	Շահագործման փուլ	
			<p>շահառու տարածքում ստորգետնյա ջրերի վերականգնմանը, քանի որ ստորգետնյա ջրերի շահագործումից անցում է կատարվելու մակերևութային ջրերի շահագործմանը: Մյուս կողմից, կա հավանականություն, որ ոռոգվող տարածքների ընդլայնումը կառաջացնի ստորգետնյա ջրերի աղտոտում պարարտանյութերի և թունաքիմիկատների կիրառման ավելացման արդյունքում:</p>
11. Հիդրոլոգիական պայմաններ	Դ	Գ	<p>Շինարարության փուլ Քանի որ չի նախատեսվում փակել որևէ բնական գետ կամ փոխել/լայնացնել առկա հունը, ապա հիդրոլոգիայի փոփոխություն ևս չի լինի:</p> <p>Շահագործման փուլ Հաշվի առնելով էկոլոգիական թողքը, Օրագրի շրջանակներում Հրազդան գետի ջուրն օգտագործվելու է միայն մարտից մայիս ընկած ժամանակահատվածում: Հետևաբար, Օրագիրը պահպանելու է Հրազդան գետի հիդրոլոգիական իրավիճակը: Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել Հրազդան գետի ստորին հոսանքի վրա ազդեցությունը: Բացի այդ, Օրագիրը կարող է կանխել Սևանա լճի ջրի մակարդակի նվազումը և անհրաժեշտության դեպքում հնարավոր է լրացուցիչ ջուր բաց թողնել Հրազդան գետ:</p>
12. Էկոհամակարգ	Բ-	Բ-/Բ*	<p>Շինարարության փուլ Շինարարության վայրում և դրա շուրջ գտնվող բոլոր հողամասերը գյուղատնտեսական նշանակության են և, հետևաբար, Օրագրի կողմից վայրի բնությանը վնաս չի հասցվի: Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է Օրագրի տարածքում և դրա շուրջ ճշտել ներկայիս Էկոհամակարգը: Ավելին, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել շինարարական աշխատանքների ընթացքում Օրագրի ազդեցությունը ձկների վրա:</p> <p>Շահագործման փուլ Կա հավանականություն, որ կենսաբազմազանությունն ավելի հարստ կլինի, քան ներկա պահին է, քանի որ ջրամբարի շինարարությունը կապահովի ջրային թռչունների բնական միջավայրով:</p> <p>Նախատեսվում է Հրազդան գետի ազատ ջուրն ու հալոցքաջրերն Արզնի-Շամիրամ ջրանցքի միջոցով ուղղել դեպի Եղվարդի ջրամբար: Օրագրում հաշվի առնվել Հրազդան գետի էկոլոգիական թողքը: Ավելին, օգտագործվելու են ոչ թե ամբողջ հալոցքաջրերը, այլ հալոցքաջրերի և էկոլոգիական թողքի տարբերության առավելագույնը 50%-ը: Քանի որ էկոլոգիական թողքը որոշվում է հաշվի առնելով գետերի էկոհամակարգի պահպանությունը, ապա ստորին հոսանքում էկոհամակարգի վրա բացասական ազդեցություն չի լինի: Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է ճշտել Օրագրի կողմից ազդեցություն կրող Հրազդան և Քասախ գետերի ներկայիս էկոհամակարգերը, քանի որ Հրազդան գետի ջրի մի մասն ուղղվելու է Քասախ գետ, որը կբերի ձկնատեսակների միախառնման: Օրագրի արդյունքում շահառու տարածքի կախվածությունը Սևանա լճից (որպես ջրային ռեսուրս) կնվազի, որը կնպաստի լճի ջրի մակարդակի նվազման կանխարգելմանը: Մյուս կողմից, լճի ջրի մակարդակի չափից ավել բարձրացումն առաջացնում է բացասական ազդեցություն էկոհամակարգի վրա (օրինակ՝ շրջակա ծառերի ջրածածկում):</p>
13. Տեղագրություն և աշխարհագրական առանձնահատկություններ	Դ	Դ	<p>Շինարարության փուլ 1980-ականներին Խորհրդային Միության կառավարության կողմից կառուցվել է պատվարի մի մասը, որը կարող է օգտագործվել շինարարության ժամանակ: Հետևաբար, Օրագրի շրջանակներում տեղագրական առանձնահատկությունների փոփոխության կարիք չկա: Շինարարության համար</p>

Բնապահպանական պարամետր	Գնահատում		Գնահատման պատճառը
	Մինչև շինարարությունը և դրա ժամանակ	Շահագործման փուլ	
			<p>օգտագործվելու են Եղվարդի ջրամբարի տարածքի հողն ու ավազը, իսկ Ջրամբարի հատակն անցնելու է ջրի: Հատկապես, տեղագրության վրա բացասական ազդեցություն չի կրնի:</p> <p>Շահագործման փուլ</p> <p>Ծրագրի շրջանակներում ոչ մի բնական գետ չի փակվելու և օգտագործվելու է Արզնի-Շամիրամ ջրանցքի ջուրը: Այդ պատճառով, Հրազդան գետի տեղագրության փոփոխություն չի կանխատեսվում: Քանի որ ջրառ է իրականացվելու ջրանցքի միջոցով, ապա Եղվարդի ջրամբարում պահեստավորվող ջրում ավազի պարունակությունը քիչ կլինի: Հետևաբար, ջրամբարում հողի նստեցում չի կանխատեսվում: Բացի այդ, քանի որ դեպի Քասախ գետ ջրառը Ջրամբարի հատակից չի իրականացվելու, ապա ջրանցքում և ստորին հոսանքում նստվածք չի առաջանա: Կարելի է ասել, որ տեղագրության վրա ազդեցություն չի սպասվում:</p>
14. Վերաբնակեցում և հողի օտարում	Բ	Դ	<p>Մինչև շինարարությունը</p> <p>Ջրամբարի շինարարության արդյունքում Ջրամբարի ավազանի մոտավորապես 800հա տարածքը կանցնի ջրի տակ և ավազանի տարածքի գյուղատնտեսական հողերը կկրեն ազդեցություն: Բացի այդ, քանի որ առաջարկվող ջրանցքն անցնելու է մասնավոր հողամասերով, ապա հողամասերի օտարման անհրաժեշտություն կառաջանա:</p>
15. Աղքատ խավ	Գ	Գ	<p>Շինարարության/Շահագործման փուլ</p> <p>Անհրաժեշտ է իրավիճակը ճշգրտել դաշտային հետազոտության և առնչվող մարմինների հետ լսումների միջոցով:</p>
16. Տեղաբնիկներ	Գ	Գ	<p>Մինչև շինարարությունը/Շահագործման փուլ</p> <p>Անհրաժեշտ է իրավիճակը ճշգրտել դաշտային հետազոտության և առնչվող մարմինների հետ լսումների միջոցով:</p>
17. Ապրուստի միջոց/ տեղական տնտեսություն	Բ/Բ*	Բ*	<p>Շինարարության փուլ</p> <p>Հաշվի առնելով այն, որ Ծրագրի արդյունքում աշխատատեղեր կավելանան, կանխատեսվում է դրական ազդեցություն: Մյուս կողմից, Ծրագիրը բացասական ազդեցություն կունենա այն մարդկանց համար, ում հողատարածքն օտարվելու է:</p> <p>Շահագործման փուլ</p> <p>Կայուն ոռոգման արդյունքում կարող է իրականացվել կայուն գյուղատնտեսություն, իսկ կառավարության կողմից պոմպակայանների շահագործման բեռը կնվազի: Սպասվում է, որ Եղվարդի ջրամբարը գրավի զբոսաշրջիկներին և տարածքը կզարգանա:</p>
18. Հողի և տեղի ռեսուրսների օգտագործում	Բ	Դ	<p>Շինարարության փուլ</p> <p>Ջրամբարի և ջրանցքների շինարարության համար անհրաժեշտ է իրականացնել հողի օտարում: Առկա գյուղատնտեսական նշանակության հողերի մի մասը կօգտագործվի շինարարության պահեստավայրի, գրասենյակի, ջրանցքների և այլնի համար:</p> <p>Շահագործման փուլ</p> <p>Հողօգտագործման և տեղական ռեսուրսների շահագործման վրա բացասական ազդեցություն չի կանխատեսվում:</p>
19. Զրոգտագործում կամ ջրային իրավունք և համատեղ օգտագործման իրավունք	Դ	Բ/Բ*	<p>Շինարարության փուլ</p> <p>1) Քանի որ Ծրագրի շրջանակներում Հրազդան գետից ջրառն իրականացվելու է առկա կառուցվածքների միջոցով, ապա Հրազդան գետի ստորին հոսանքի վրա ազդեցություն չի կանխատեսվում:</p> <p>2) Հաշվի առնելով այն, որ շինարարական աշխատանքների արդյունքում ոչ մի գետ չի փակվելու և առկա ջրանցքները չեն փոխվելու, շինարարական աշխատանքների արդյունքում առաջացած ցեխաջրի քանակը քիչ կլինի:</p> <p>Շահագործման փուլ</p> <p>Ոռոգման սեզոնից դուրս հոսող ազատ ջրերը չեն</p>

Բնապահպանական պարամետր	Գնահատում		Գնահատման պատճառը
	Մինչև շինարարությունը և դրա ժամանակ	Շահագործման փուլ	
			<p>օգտագործվում: Այդ պատճառով, վաղ գարնանը հալոցքաջրերի պահանջարկ չկա: Հետևաբար, կարելի է ասել, որ Հրազդան գետի ստորին հոսանքը բացասական ազդեցություն չի կրի:</p> <p>Շահառու տարածքի որոշ մասերում ոռոգումն իրականացվում է մեխանիկական եղանակով, որի համար ծախսվում է էլեկտրաէներգիա: Ծրագրի արդյունքում ոռոգման համակարգը մեխանիկականից կփոխվի ինքնահոսի, որի շնորհիվ կիրականացվի կայուն ոռոգում օգտագործելով Եղվարդի ջրամբարում պահեստավորված ջուրը:</p> <p>Բացի ոռոգումից անհրաժեշտ է գնահատել ջրօտագործման վրա ազդեցությունը Հրազդան գետից Ջրամբար հալոցքային ջրերի ուղղման արդյունքում:</p>
20. Առակ սոցիալական ենթակառուցվածքները և ծառայությունները	Բ	Դ	<p>Շինարարության փուլ Շինարարական մեքենաների ավելացման պատճառով կարող է խցանում առաջանալ:</p> <p>Շահագործման փուլ Երթևեկության վրա ազդեցություն չի սպասվում:</p>
21. Սոցիալական հաստատություններ	Դ	Դ	<p>Շինարարության/Շահագործման փուլ Հաշվի առնելով այն, որ վերաբնակեցման կարիք չկա և ազդակիր բնակչությունը մեծ չէ, տարածքի որոշում կայացնողի վրա բացասական ազդեցություն չի կանխատեսվում: Բացի այդ, հաշվի առնելով այն, որ հողերի մեծ մասը շինարարության ընթացքում ժամանակավոր է օգտագործվելու, առկա սոցիալական հաստատությունները, ինչպիսին են ՋՕԸ-ները, ազդեցություն չեն կրի:</p>
22. Շահի և վնասի անհավասարաչափ բաշխվածություն	Բ	Բ	<p>Շինարարության փուլ Շահառու տարածքն ու ազդակիր տարածքը գտնվում են տարբեր տեղերում և, հետևաբար, շինարարության փուլում հողի օտարման արդյունքում դրական և բացասական ազդեցություններն անհավասարաչափ բաշխում կունենան ԾԱԱ-երի և շահառուների համար:</p> <p>Շահագործման փուլ Ծրագրի շնորհիվ շահառուները կարող են վայելել օգուտը, իսկ Ծրագրի տարածքից դուրս գտնվող գյուղատնտեսները ոչ: Հետևաբար, շահագործման փուլում ԾԱԱ-երի և շահառուների միջև կարող է ընդհարում առաջանալ:</p>
23. Կոնֆլիկտ	Բ	Գ	<p>Շինարարության/Շահագործման փուլ Ծրագրի շնորհիվ ոռոգման ջրի մատակարարումը կայուն կլինի և շահառու տարածքում ջրօտագործման շուրջ կոնֆլիկտ չի առաջանալ: Այնուամենայնիվ, օգուտի և վնասի անհամասեռ բաշխումը կարող է կոնֆլիկտ առաջացնել: Դա ենթակա է ուսումնասիրման:</p>
24. Մշակութային ժառանգություն	Գ	Գ	<p>Շինարարության/Շահագործման փուլ Անհրաժեշտ է ճշտել դաշտային հետազոտության միջոցով:</p>
25. Տեսարժան վայր	Դ	Դ	<p>Շինարարության/Շահագործման փուլ Ծրագրի տարածքի և դրա շուրջ գտնվող հողերը հիմնականում գյուղատնտեսական և բնակավայրային նշանակության են և, հետևաբար, հատուկ պահպանման ենթակա տեսարժան վայր չկա:</p>
26. Գենդեր	Դ	Դ	<p>Շինարարության/Շահագործման փուլ Կանանց վրա բացասական ազդեցություն չի կանխատեսվում:</p>
27. Երեխաների իրավունքները	Դ	Դ	<p>Շինարարության/Շահագործման փուլ Երեխաների վրա բացասական ազդեցություն չի կանխատեսվում: Ըստ Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքի, 14 տարին չլրացած երեխաներին արգելվում է աշխատանքի ընդունել: Կան քիչ դեպքեր, երբ երեխաները ներգրավվել են գյուղատնտեսական կամ շինարարական աշխատանքների մեջ, սակայն Հայաստանում դա սոցիալական խնդիր չի</p>

Բնապահպանական պարամետր	Գնահատում		Գնահատման պատճառը
	Մինչև շինարարությունը և դրա ժամանակ	Շահագործման փուլ	
			համարվում ⁴ :
28. Վտանգ (ոխկ), վարակներ, ինչպիսին է ՄԻԱՎ/ՉԻԱՀ-ը	Բ	Դ	Շինարարության փուլ Այլ տարածքներից եկած աշխատողների կողմից ՄԻԱՎ/ՉԻԱՀ-ի տարածման հավանականություն կա: Պետք է ճշտել այլ դեպքեր: Շահագործման փուլ Շինարարությունից հետո վարակների տարածման վտանգ չի կանխատեսվում:
29. Աշխատանքային միջավայր	Բ	Դ	Շինարարության փուլ Շինարարական դժբախտ պատահար տեղի ունենալու մտահոգություն կա: Անվտանգության համար պետք է համապատասխանեցնել աշխատանքային օրենսգրքին: Շահագործման փուլ Շահառու տարածքում աշխատանքային միջավայրի փոփոխություն չի կանխատեսվում, քանի որ տարածքում արդեն իսկ իրականացվում է հողագործություն:
30. Դժբախտ պատահար	Բ	Բ	Շինարարության փուլ Շինարարական տրանսպորտային պատահար տեղի ունենալու մտահոգություն կա: Բացի այդ, ջրանցքների շինարարության ժամանակ ևս դժբախտ պատահար տեղի ունենալու մտահոգություն կա, որը շատ սահմանափակ է: Շահագործման փուլ Ջրամբար կամ ջրանցք ընկնելու վտանգ կա, սակայն, դրա հավանականությունը ցածր է:
31. Անդրսահմանային ազդեցություն, կլիմայի փոփոխություն	Դ	Գ	Շինարարության փուլ Ծրագրի շրջանակներում այնպիսի քանակությամբ ջերմոցային զագի արտանետում, որը կբերի կլիմայի փոփոխության, չի լինի: Շահագործման փուլ Ծրագիրը նախագծվել է հաշվի առնելով Հրազդան գետի ստորին հոսանքի համար ջրի պահանջարկը և Էկոլոգիական թողքը: Հետևաբան, կանխատեսվում է, որ ստորին հոսանքին լուրջ վնաս չի հասցվի: Մյուս կողմից, Արաքս գետը հոսում է Աղբբեջանի և Իրանի հետ պետական սահմանի երկայնքով և հատվելով Գուր գետի հետ լցվում Գասպից ծով: Հրազդան գետի ավազանի (մոտ 1,200կմ ²) հարաբերությունը Արաքս և Գուր գետերի ավազանների գումարին (մոտ 188,000կմ ²) ընդամենը 0.6% է, որը շատ փոքր է ⁵ : Այդ պատճառով, Ծրագրի կողմից անդրսահմանային ազդեցություն չի կանխատեսվում: Մյուս կողմից, անհրաժեշտ է ճշտել, թե արդյոք Հրազդան գետի ջրերի շահագործման միջազգային համաձայնագրեր գոյություն ունեն, թե ոչ:

Ա+/-: Սպասվում է զգալի դրական/բացասական ազդեցություն

Բ+/-: Սպասվում է որոշ չափով դրական/բացասական ազդեցություն

Գ+/-: Դրական/բացասական ազդեցության չափն անհայտ է (անհրաժեշտ է հետազոտ ուսումնասիրություն, որի արդյունքում կորոշվի ազդեցության չափը)

Դ: Ոչ մի ազդեցություն չի սպասվում

5-1-5-2 Շրջակա միջավայրի և սոցիալական նկատառման առաջադրանքի պայմանները

Վերոնշյալ աղյուսակի այն կետերը, որոնք կարող են բացասական կամ անհայտ ազդեցություն ունենալ, կուսումնասիրվեն գրասենյակային և դաշտային հետազոտությունների միջոցով, ինչպես ներկայացված է ստորև:

⁴ Հիմնված է ՋՏՊԿ Ծրագրերի իրականացման գրասենյակի հետ քննարկման արդյունքների վրա:

⁵ Հիմնականում գետերի ավազանների հարաբերակցությունը նույնն է, ինչ գետերի հոսքերի հարաբերակցությունը:

Աղյուսակ 5-1-5.2 Շրջակա միջավայրի հետազոտության առաջադրանքի պայմանները

Շրջակա միջավայրի պարամետրեր	Հետազոտության կետեր	Եղանակ
Օդի որակ	<ul style="list-style-type: none"> Հայաստանում շրջակա միջավայրին առնչվող ստանդարտների ճշգրտում Ազդեցությունները շինարարության փուլում 	<ul style="list-style-type: none"> Հայաստանում շրջակա միջավայրին առնչվող ստանդարտների ճշգրտում Դաշտային հետազոտություն (Օրագրի տարածքում և դրա շուրջ տների, հիվանդանոցների և դպրոցների բաշխումը) Շինարարական մեքենաների քանակի գնահատում Նմանատիպ ծրագրերի տվյալների հավաքում
Ջրի որակ	<ul style="list-style-type: none"> Հայաստանում շրջակա միջավայրին առնչվող ստանդարտների ճշգրտում Գետերի և ոռոգման ջրանցքների ջրի որակ Հրազդան գետի ջրի օգտագործումը Պլանկտոնների առաջացումը այլ ջրամբարներում 	<ul style="list-style-type: none"> Հայաստանում շրջակա միջավայրին առնչվող ստանդարտների ճշգրտում Դաշտային հետազոտություն Նմանատիպ ծրագրերի տվյալների հավաքում Այլ ջրամբարների և լճերի ճշգրտում Օրագրին առնչվող գետերի և ոռոգման ջրանցքների ջրի որակի ստուգում
Թափոններ	<ul style="list-style-type: none"> Թափոնների հեռացման ուսումնասիրում 	<ul style="list-style-type: none"> Թափոնների կառավարման նմանատիպ ծրագրերի տվյալների հավաքում Հայաստանում շրջակա միջավայրին առնչվող ստանդարտների ճշգրտում
Հողի աղտոտում	<ul style="list-style-type: none"> Շինարարական մեքենաներից յուղի արտահոսք Թունաքիմիկատների ազդեցությունը հողի վրա 	<ul style="list-style-type: none"> Շինարարական մեքենաների քանակի գնահատում Նմանատիպ ծրագրերի տվյալների հավաքում Շահառու տարածքի հողերում թունաքիմիկատների կոնցենտրացիայի լաբորատոր թեստեր
Աղմուկ և վիբրացիա	<ul style="list-style-type: none"> Շրջակա միջավայրին առնչվող ստանդարտների ճշգրտում Օրագրի պատճառով առաջացող աղմուկ և վիբրացիա 	<ul style="list-style-type: none"> Հայաստանում շրջակա միջավայրին առնչվող ստանդարտների ճշգրտում Դաշտային հետազոտություն (Օրագրի տարածքում և դրա շուրջ տների, հիվանդանոցների և դպրոցների բաշխումը) Շինարարական մեքենաների քանակի գնահատում Նմանատիպ ծրագրերի տվյալների հավաքում
Ստորգետնյա ջրեր	<ul style="list-style-type: none"> Ոռոգվող տարածքների ընդլայնման պատճառով պարարտանյութերի և թունաքիմիկատների կիրառման ավելացման արդյունքում ստորգետնյա ջրերը կարող են ենթարկվել ներգործության: 	<ul style="list-style-type: none"> Ստորգետնյա ջրերի որակի ստուգում: Մասնավորապես, նիտրիտի, նիտրատի և թունաքիմիկատների պարունակության ստուգում:
Հիդրոլոգիական պայմաններ	<ul style="list-style-type: none"> Դեպի Հրազդան գետ հավելյալ ջրի բացթողման հավանականությունը 	<ul style="list-style-type: none"> Դեպի Հրազդան գետ հավելյալ ջրի բացթողման հավանականության ուսումնասիրումը
Էկոհամակարգ	<ul style="list-style-type: none"> Քասախ և Հրազդան գետերի ձկնաբանական հետազոտություն Սևանա լճի ջրի մակարդակի բարձրացման ազդեցությունը լճի էկոհամակարգի վրա Շինարարության վայրում և դրա շուրջ էկոհամակարգի դաշտային հետազոտություն 	<ul style="list-style-type: none"> Եղվարդի ջրամբարի և առաջարկվող ջրանցքների տարածքում ու դրա շուրջ էկոհամակարգի գրասենյակային և դաշտային հետազոտություն Քասախ և Հրազդան գետերում ձկնատեսակների, եղանակային միգրացիայի և ձվադրման սեզոնի որոշման համար գրասենյակային և դաշտային հետազոտություն Սևանա լճի ջրի մակարդակի բարձրացման ազդեցությունը լճի էկոհամակարգի վրա
Վերաբնակեցում և հողի օտարում	<ul style="list-style-type: none"> Վերաբնակեցման և օտարման ենթակա տարածքների որոշում Ամփոփ ՎԳՊ-ի պատրաստում 	<ul style="list-style-type: none"> Հայաստանում վերաբնակեցմանն ու հողի օտարմանն առնչվող օրենքների և որոշումների ճշգրտում Ազդակիր տարածքի որոշում Տարածքի հողօգտագործման և առկա շինությունների ճշգրտում Սոցիալ-տնտեսական հետազոտություն և ամփոփ ՎԳՊ-ի պատրաստում
Սոցիալապես խոցելի խավ	<ul style="list-style-type: none"> Սոցիալապես խոցելի խավը ծրագրի տարածքում և դրա շուրջ 	<ul style="list-style-type: none"> Ազդակիր տարածքի որոշում Դաշտային հետազոտություն և հարցազրույց բնակչության հետ Լուսմներ առնչվող պետական մարմինների հետ
Տեղաբնիկներ և ազգային	<ul style="list-style-type: none"> Տեղաբնիկները/ազգային փոքրամասնությունները ծրագրի 	<ul style="list-style-type: none"> Ազդակիր տարածքի որոշում Դաշտային հետազոտություն և հարցազրույց

Շրջակա միջավայրի պարամետրեր	Հետազոտության կետեր	Եղանակ
փոքրամասնություններ	տարածքում և դրա շուրջ	բնակչության հետ • Լսումներ անցվող պետական մարմինների հետ
Ապրուստի միջոց/տեղական տնտեսություն	• Վերաբնակեցման և հողի օտարման մասշտաբների որոշում	• Ազդակիր տարածքի որոշում • Տարածքի հողօգտագործման և առկա ազդակիր շինությունների ճշգրտում • Անվտի ՎԳՊ-ի պատրաստում
Հողի և տեղական ռեսուրսների օգտագործում	• Օտարման ենթակա տարածքի ուսումնասիրում	• Հայաստանում հողի օտարմանն առնչվող օրենքների և որոշումների ճշգրտում • Ազդակիր տարածքի որոշում • Ազդակիր տարածքի հողօգտագործման ճշգրտում • Անվտի ՎԳՊ-ի պատրաստում
Ջրօգտագործում կամ ջրային իրավունք և համատեղ օգտագործման իրավունք	• Հրազդան գետի ջրի բաշխման համակարգի ճշգրտում	• Լսումներ անցվող պետական մարմինների հետ
Առկա սոցիալական ենթակառուցվածքը և ծառայությունները	• Ճանապարհային խցանում շինարարական աշխատանքների պատճառով	• Շինարարության վայրի շուրջ ճանապարհների վիճակի ճշգրտում • Նմանատիպ այլ ծրագրերի տվյալների հավաքում
Շահի և վնասի անհավասարաչափ բաշխվածություն	• Վերաբնակեցման և օտարման ենթակա տարածքների որոշում	• Ազդակիր տարածքի որոշում • Տարածքի հողօգտագործման և առկա ազդակիր շինությունների ճշգրտում • Անվտի ՎԳՊ-ի պատրաստում
Կոնֆլիկտ	• Կոնֆլիկտ՝ շահի և վնասի անհավասարաչափ բաշխվածության պատճառով	• Նմանատիպ այլ ծրագրերի տվյալների հավաքում • Լսումներ անցվող պետական մարմինների հետ
Մշակութային ժառանգություն	• Ծրագրի տարածքում և դրա շուրջ մշակութային ժառանգությունը	• Ազդակիր տարածքի որոշում • Առկա ազդակիր շինությունների ճշգրտում • Դաշտային հետազոտություն և հարցազրույց բնակչության հետ • Լսումներ անցվող պետական մարմինների հետ
Վարակներ, ինչպիսին է ՄԻԱՎ/ԶԻԱՀ-ը	• Աշխատուժի ներգրավման արդյունքում վարակների տարածման հավանականությունը	• Նմանատիպ այլ ծրագրերի տվյալների հավաքում
Աշխատանքային միջավայր, ներառյալ անվտանգությունը	• Դժբախտ պատահարի հավանականությունը	• Նմանատիպ այլ ծրագրերի տվյալների հավաքում
Դժբախտ պատահար	• Դժբախտ պատահարի հավանականությունը	• Նմանատիպ այլ ծրագրերի տվյալների հավաքում
Անդրսահմանային ազդեցություն և կլիմայի փոփոխություն	• Հրազդան գետի ջրօգտագործման վերաբերյալ միջազգային համաձայնագրի ճշգրտում	• Լսումներ անցվող պետական մարմինների հետ

5-1-6 Շրջակա միջավայրի ուսումնասիրության արդյունքները

Այս ենթազվիում քննարկվում են Ծրագրի կողմից շրջակա միջավայրի վրա կանխատեսվող ազդեցությունները: Պետք է նշել, որ նոր կառուցվող կառույցները, մասնավորապես՝ ջրամբարը, ջրթողները և սնուցող ջրանցքները, հանգեցնում են որոշակի ազդեցությունների: Մյուս կողմից, գոյություն ունեցող ջրանցքների՝ Արզնի-Շամիրամ և Ստորին Հրազդան ջրանցքների վերականգնումը կունենա շատ փոքր ազդեցություն, քանի որ աշխատանքներն իրենցից ներկայացնում են վերականգնում, օրինակ՝ ջրանցքների երեսպատում և գոյություն ունեցող պոմպակայանների վերացում: Պլանավորվում է վերականգնել գոյություն ունեցող կառույցները ձմռան սեզոնին, որը չի հանգեցնի գյուղատնտեսության և ջրամատակարարման խաթարման: Ջրանցքներում ոռոգման ջուր ձմռանը չի հոսում, հետևաբար, վերականգնման աշխատանքներից չի առաջանա ցեխաջուր: Ավելին, հողամասի օտարումման կամ վերաբնակեցման կարիք չկա: Այդ իսկ պատճառով, հետևյալ նկարագիրն անդրադառնում է նոր իրականացվող շինարարական աշխատանքների կողմից կանխատեսվող ազդեցություններին:

5-1-6-1 Օդի որակ

Օդի որակին առնչվող ներկայիս պայմանների հստակեցման համար առաջարկվող շինարարական տեղամասում և դրա շուրջը վեց կետում իրականացվել են գազի արտանետումների (SO₂, NO₂ և CO) և փոշու չափումներ (տես Նկար 5-1-6.1): SO₂, NO₂ և CO չափումն իրականացվել է ցուցիչ-խողովակներով (նմուշառման շարժական պոմպով): Փոշու կոնցենտրացիան չափվել է զանգվածային կոնցենտրացիայի մեթոդ (հասարակ ֆիլտրում):

Legend		No.	Measurement Points
●	Air quality measurement point	1	Reservoir area (close to the Dike No.2)
	Area to be innundated	2	Reservoir area (close to the southern border of the reservoir)
	Area to be affected by reservoir	3	Reservoir area (on the Dike No.1)
	Area to be affected by canals	4	Yeghvard city
		5	Nor Yerznka community
		6	Feeder canal 1 (near junction)

Նկար 5-1-6.1 Օդի աղտոտիչների չափման կետեր

Մթնոլորտային օդի աղտոտիչների կոնցենտրացիայի չափման արդյունքները ներկայացված են Աղյուսակ 5-1-6.1-ում: Մթնոլորտային օդում զգայուն ռեցեպտորների վայրերում, հայտնաբերվել են գազի աղտոտիչների կոնցենտրացիաներ, որը նշանակում է, որ այս պարամետրերի կոնցենտրացիաները նորմայի սահմաններում են: Փոշու չափումների արդյունքները տատանվում են 0.037մգ/մ³ –ից (սնուցող/ջրթող ջրանցքի տարածքում) մինչև 0.076մգ/մ³ (Եղվարդ քաղաքում), որը նշանակում է, որ այս պահին շինարարության տեղամասում և դրա շուրջը գոյություն ունեցող պայմանները բավարարում են օդի աղտոտվածության ստանդարտներին:

Աղյուսակ 5-1-6.1 Մթնոլորտային օդի որակի արդյունքներ

Պարամետր	Վայրը	Չափված արժեքը (մգ/մ ³)	Առավելագույն մեկանգամյան կոնցենտրացիա (մգ/մ ³)	Միջին օրական կոնցենտրացիա (մգ/մ ³)
Փոշի	Ջրամբար (1)	0.060	0.5	0.15
	Ջրամբար (2)	0.057		
	Ջրամբար (3)	0.045		
	Եղվարդ	0.076		
	Նոր Երզնկա	0.050		
	Սնուցող ջրանցք-1	0.037		

Պարամետր	Վայրը	Չափված արժեքը (մգ/մ ³)	Առավելագույն մեկնագամյան կոնցենտրացիա (մգ/մ ³)	Միջին օրական կոնցենտրացիա (մգ/մ ³)
SO ₂	Ջրամբար (1)	Չի հայտնաբերվել (ND)	0.5	0.05
	Ջրամբար (2)	ND		
	Ջրամբար (3)	ND		
	Եղվարդ	ND		
	Նոր Երզնկա	ND		
	Մնուցող ջրանցք-1	ND		
NO ₂	Ջրամբար (1)	ND	0.0085	0.04
	Ջրամբար (2)	ND		
	Ջրամբար (3)	ND		
	Եղվարդ	ND		
	Նոր Երզնկա	ND		
	Մնուցող ջրանցք-1	ND		
CO	Ջրամբար (1)	ND	5.0	3.0
	Ջրամբար (2)	ND		
	Ջրամբար (3)	ND		
	Եղվարդ	ND		
	Նոր Երզնկա	ND		
	Մնուցող ջրանցք-1	ND		

Աղբյուր՝ ՃՄՀԳ Հետազոտական Խմում, 2016թ.

Նշումներ՝ SO₂, NO₂, և CO հայտնաբերման սահմաններն են համապատասխանաբար 0.01, 0.05 և 0.5:

Շինարարության փուլում օրական կաշխատի ընդհանուր թվով 50 շինարարական մեքենա: Այնուամենայնիվ, դրանց մեծ մասը կօգտագործվի ջրամբարի տարածքում, իսկ օրական 3-6 մեքենա կշահագործվի սնուցող և ջրթող ջրանցքների շուրջ: Շինարարության տեղանքին ամենամոտ գտնվող Նոր-Երզնկա համայնքում նախատեսվում է շահագործել վեց շինարարական մեքենա: Այնուամենայնիվ, վեց մեքենաները համայնք կմտնեն մեկ առ մեկ, և գազի արտանետումները կլինեն սահմանափակ: Ջրթող ջրանցք 2-ի փորման համար առաջարկվող ժամանակահատվածը 10 օր է, որը չի հանգեցնի մեծ քանակով փոշու առաջացման, քանի որ փորման ժամանակ կցանվի նաև ջուր: Ավելին, հակաինֆիլտրացիոն միջոցառումների հուսալիության համար գրունտացմանտի խոնավությունը պետք է պահվի որոշակի մակարդակի վրա, որի արդյունքում կարելի է խուսափել մեծ քանակով փոշու առաջացումից: Մյուս կողմից, ջրամբարի ավազանում և դրա շուրջ հողատարածքի մեծ մասն օգտագործվում է գյուղատնտեսական նպատակով, իսկ ջրամբարի շուրջ գտնվող բնակելի շենքերի թիվը շատ սահմանափակ է: Ըստ տեղում իրականացվող թեստի՝ մթնոլորտային օդի բոլոր պարամետրերը նորմայի սահմաններում են, մասնավորապես՝ չեն հայտնաբերվել SO₂, NO₂ և CO: Նախատեսվում է ցանել ջուր փոշու առաջացումը նվազագույնի հասցնելու համար: Բնակելի տարածքում, որը զգայուն է օդի աղտոտվածության նկատմամբ, շահագործվող մեքենաների քանակը շատ սահմանափակ է: Հարկավոր է նշել, որ մայիսից հունիս ընկած ժամանակահատվածում Նոր Երզնկա համայնքի շրջակայքում դիտվում է ուժեղ քամի: Հետևաբար, փոշու առաջացումը նվազագույնի հասցնելու համար անհրաժեշտ է շինհրապարակների շուրջ ապահովել բավարար խոնավություն: Հիմնականում Ծրագրի հետևանքով առաջացող օդի աղտոտվածությունը կլինի փոքր, և, հավանաբար, չի առաջանա նորման գերազանցող օդի աղտոտվածություն: